

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Martina Vaníčková

Manželství v mezinárodním právu soukromém

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marta Zavadilová, Ph.D

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. 11. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou, má 143 618 znaků včetně mezer.

Martina Vaníčková

V Praze dne 18. 11. 2021

Poděkování

Ráda bych vyjádřila poděkování JUDr. Martě Zavadilové, Ph.D, za odborné vedení, cenné rady, vstřícnost a čas, které mi v průběhu přípravy práce poskytla a projevila. Zároveň bych také chtěla poděkovat své rodině a blízkým za podporu během celého studia.

Obsah

Úvod.....	6
1. Pojem manželství v mezinárodním právu soukromém.....	9
1.1 Pojem manželství.....	9
1.2 Pojem mezinárodní právo soukromé.....	10
2. Prameny právní úpravy a jejich vzájemné vztahy.....	13
2.1 Vnitrostátní právní předpisy.....	13
2.1.1 Právní předpisy obsahující kolizní normy.....	13
2.1.2 Právní předpisy obsahující věcné normy.....	15
2.2 Právní předpisy Evropské unie.....	16
2.3 Mezinárodní smlouvy.....	18
2.4 Vztah vnitrostátního práva, předpisů Evropské unie a mezinárodních smluv.....	20
3. Kolizní norma a výběr rozhodného práva.....	22
3.1 Kolizní norma.....	22
3.2 Hraniční určovatel.....	24
3.3 Volba rozhodného práva.....	28
3.4 Veřejný pořádek.....	29
3.5 Zpětný a další odkaz, předběžné otázky v mezinárodním právu soukromém.....	30
4. Kolizní úprava vzniku a zániku manželství.....	32
4.1 Vznik manželství.....	32
4.1.1 Způsobilost uzavřít manželství.....	32
4.1.2 Forma uzavření manželství.....	35
4.1.3 Uzavření manželství na zastupitelském úřadě.....	36
4.2 Zánik manželství.....	38
4.2.1 Rozvod manželství.....	39
4.2.2 Kolizní úprava pro prohlášení manželství za neplatné a pro určení, zda tu manželství je či není.....	43
5. Kolizní úprava osobních a majetkových poměrů a výživného mezi manželi.....	46
5.1 Osobní poměry mezi manželi.....	46
5.2 Majetkové poměry mezi manželi.....	48
5.2.1 Rozhodný právní řád určený právními předpisy.....	49
5.2.2 Smluvený majetkový režim.....	53
5.3 Výživné mezi manželi.....	58

6. Exkurz do italské právní úpravy manželství	62
Závěr.....	67
Seznam použitých zkratek.....	70
Seznam použitých zdrojů	72
Abstrakt	77
Abstract	79

Úvod

Manželství je tradičním institutem, který má ve svém právním řádu obsažen snad každý stát na světě. V současném globalizovaném světě s vysokou mobilitou obyvatel neustále roste počet rodinných a zejména tak manželských vztahů s mezinárodním prvkem.¹ Na území České republiky přispělo k rozmachu mezinárodních párů otevření hranic po roce 1989 a zejména vstup České republiky do Evropské Unie, který zapříčinil volný pohyb osob a svobodu usazování. Na tento vzrůstající trend musela reagovat jak právní úprava jednotlivých států, tak i právní úprava unijní a mezinárodní. Za posledních padesát let se podařilo uzavřít celou řadu mnohostranných i bilaterálních mezinárodních úmluv, které unifikují kolizní normy z oblasti mezinárodního manželského práva. Rovněž došlo k významné unifikaci kolizních norem v rámci práva evropského.² V současné době se tak jedná o stále aktuálnější téma, které si zaslouží značnou pozornost.

Manželstvím s mezinárodním prvkem můžeme rozumět manželství dvou občanů rozdílných států. Mezinárodní prvek ve vztahu k manželství však může spočívat i v uzavření manželství v zahraničí či ve společném majetku, který je situovaný v cizině.³ V případě, kdy dojde k uvedeným situacím, nebývá vždy jednoduché určit, kterým právním řádem se budou jednotlivé vztahy mezi manželi řídit.

Cílem této diplomové práce je popsat kolizní problematiku manželství s mezinárodním prvkem a vymezit, v jaké podobě se může mezinárodní prvek v rámci manželského práva vyskytnout. Jádrem práce tvoří převážně kolizní úprava vzniku manželství, osobních a majetkových poměrů mezi manželi včetně výživného a kolizní problematika zániku manželství. Z důvodu značného rozsahu materie není v práci obsažena kolizní úprava registrovaného partnerství, která s manželským právem úzce souvisí.

Diplomová práce je vedle úvodu a závěru rozčleněna do šesti kapitol. Pro lepší pochopení kolizní problematiky jednotlivých institutů souvisejících s mezinárodním manželstvím budou

¹ PAUKNEROVÁ, Monika a Květoslav RŮŽIČKA. *Rekodifikované mezinárodní právo soukromé*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. Scripta iuridica, str. 88.

² Tamtéž.

³ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014., str. 235.

první tři kapitoly věnovány teoretickému úvodu. Dají se taktéž nazvat jako obecná část této práce. První kapitola je věnována samotnému pojmu manželství a pojmu mezinárodního práva soukromého včetně krátkého historického úvodu. Je však třeba zmínit, že stručný historický pohled na právní úpravu se prolíná všemi kapitolami této práce. Ve druhé kapitole se nachází přehled právní úpravy manželství s mezinárodním prvkem. Tato kapitola je rozdělena na čtyři části. První tři části tvoří přehled vnitrostátních, unijních a mezinárodních pramenů právní úpravy. V rámci vnitrostátních pramenů právní úpravy budou zahrnuty nejenom kolizní normy, ale také normy, které s kolizními normami souvisejí, a k jejichž aplikaci dojde v případě, kdy bude určeno jako rozhodné právo právo české. Ve čtvrté části této kapitoly je popsán vzájemný vztah právních předpisů na jednotlivých úrovních, který je při určování rozhodného právního řádu velmi podstatný. Jelikož jsou dotčené právní předpisy podrobněji popsány vždy u konkrétních právních institutů, ke kterým se v rámci této diplomové práce vztahují, bude tato kapitola opět zahrnovat pouze uvedení do dané problematiky. Ve třetí kapitole je obsažen teoretický úvod kolizní úpravy. Kapitola podrobněji rozebírá kolizní normy, hraniční určovatele, postup při určování rozhodného práva a další klíčové instituty jako je výhrada veřejného pořádku, předběžná otázka či zpětný a další odkaz.

Následující dvě kapitoly jsou zaměřeny na samotnou kolizní problematiku manželství s mezinárodním prvkem. Čtvrtá kapitola pojednává o vzniku a zániku manželství, přičemž nechybí ani pohled na kolizní problematiku prohlášení neplatnosti manželství či určení, zda tu manželství je či není. Čtenáři jsou přiblíženy otázky způsobilosti uzavírání smíšeného manželství, forma uzavření manželství či ukázka právní úpravy reagující na situace, kdy se český státní příslušník rozhodne uzavřít manželství v zahraničí nebo naopak kdy cizinec uzavírá manželství na území České republiky. Kolizní úprava zániku manželství se z větší části zaobírá rozvodem manželství, ale nechybí taktéž pohled na institut rozluky, který je stále zahrnut v právních řádech některých států. Ve čtvrté kapitole je řešena otázka osobních a majetkových poměrů mezi manželi. Z důvodu nové unijní právní úpravy v oblasti majetkových práv je tato kapitola detailněji věnována právě poměrům majetkovým. Na závěr této kapitoly je popsána i problematika výživného.

Šestá a taktéž poslední kapitola nabízí krátký exkurz do italské právní úpravy manželského práva včetně zajímavostí a odlišností od české právní úpravy. Pojednává jak o věcné právní úpravě již zmíněných aspektů manželství, tj. vzniku, zániku, osobních a majetkových poměrů mezi manželi, tak i o kolizní úpravě manželství, ve kterém se právě mezinárodní prvek vyskytuje.

Pro psaní práce je zvolena deskriptivní metoda s prvky metody komparativní. Komparativní metoda je převážně obsažena v poslední kapitole v rámci srovnávání italské a české právní úpravy.

1. Pojem manželství v mezinárodním právu soukromém

1.1 Pojem manželství

Manželství je celospolečenským fenoménem. V průběhu staletí se pohled na něj neustále proměňuje. Jeho vnímání je úzce spojeno s náboženským vyznáním či národností. Přestože zejména v západních státech dochází v posledních letech k postupné devalvaci tohoto institutu, právní úprava manželství vždy směřuje k ochraně jednoho z manželů, a to zejména v dnešní době k ochraně ekonomicky slabšího manžela.⁴

Tuzemský právní řád definuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy, vzniklý způsobem, který zákon stanoví. Některé právní řády však definici manželství neobsahují.⁵ Účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.⁶ Manželství je určité životní společenství, statusový poměr. Právní úprava manželství je tak převážně kogentní.

V českém právním prostředí je manželství zákonem určeno jen pro muže a ženu, tedy pro dvě osoby odlišného pohlaví. Některé zahraniční právní úpravy však umožňují uzavřít manželství dvěma osobám stejného pohlaví. Příkladem takové zahraniční právní úpravy může být právní úprava Nizozemska, Kostariky či Brazílie. Uzavřít stejnopohlavní manželství dnes umožňuje celkem 30 států, z toho 16 států v Evropě.⁷ Rozhodné je vždy to pohlaví, která má osoba hodlající vstoupit do manželství, uvedené v rodném listě. Mezinárodní smlouvy dovolují uzavřít manželství i osobě, která podstoupila změnu pohlaví.⁸ Český právní řád na základě zákona č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství umožňuje uzavření tzv. trvalého životního společenství dvou osob téhož pohlaví. Registrované partnerství však nepoživá stejného právního režimu jako právní úprava manželství. Na registrované partnerství se neaplikují právní normy týkající se uzavření manželství, jeho zániku a osobních a majetkových poměrů mezi manželi.

⁴ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, str. 19.

⁵ Např. Itálie.

⁶ § 655 OZ.

⁷ Stejnopohlavní manželství. Právní prostor [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/stejnopohlavni-manzelstvi>.

⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck), str. 43.

Mezi základní zásady (principy) manželství, na kterých je právní úprava většiny kontinentálních a angloamerických právních řádů založena, patří princip monogamie vyznačující se nemožností uzavření manželství osobou, která již dříve manželství, registrované partnerství či jiný obdobný svazek uzavřela a tento svazek stále trvá.⁹ Dalším principem je princip dobrovolnosti, který spočívá v dobrovolnosti vstupu do manželství a v jeho následném setrvání. Princip dobrovolnosti je konkretizován principem rozlučitelnosti platící pro rozvod či rozluky manželství. Rozluka manželství však již v české právní úpravě zakotvena není, nicméně se s ní v několika zahraničních právních úpravách stále můžeme setkat.¹⁰ V neposlední řadě je třeba také zmínit zásady, které se promítají napříč úpravou manželského práva jako je rovnost, solidarita a ochrana slabší strany.¹¹

Právní úpravy manželství zahrnují úpravu uzavření manželství včetně překážek takového uzavření, neplatnost a neexistenci manželství, úpravu osobních a majetkových práv mezi manželi a taktéž zánik manželství.

1.2 Pojem mezinárodní právo soukromé

Mezinárodní právo soukromé je soubor zvláštních právních norem, které upravují výlučně soukromoprávní poměry (tj. poměry práva občanského a obchodního) s mezinárodním prvkem, včetně právních norem upravujících postup soudů a jiných orgánů a účastníků, případně i jiných osob, a vztahy mezi nimi vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek.¹² Obecně lze mezinárodní právo definovat jako právo zabývající se vztahy přesahujícími hranice jednoho státu. Toto právní odvětví však nelze zařadit jako součást mezinárodního práva, neboť mezinárodní právo soukromé je součástí vnitrostátního práva

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck), str. 43.

¹⁰ Např. Itálie, Španělsko.

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck), str. 43.

¹² KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 27.

každého státu. Je tedy zvláštním odvětvím právních řádů jednotlivých států.¹³

Předmětem mezinárodního práva soukromého jsou soukromoprávní poměry s mezinárodním prvkem. Pojem mezinárodní prvek může být nahrazen také pojmem zahraniční, přeshraniční nebo cizí prvek.¹⁴ Vztahy s mezinárodním prvkem se vyznačují tím, že mají v některém svém prvku vztah k zahraničí. Vztah k zahraničí může spočívat v subjektu právního vztahu, skutečnosti právně významné pro vznik a existenci právního poměru, předmětu právního poměru či právního poměru, který právně souvisí nebo je právně závislý na jiném právním poměru, pokud se tento poměr řídí cizím právem.¹⁵

Mezinárodní prvek v subjektu právního vztahu vzniká v případě, kdy účastníkem právního vztahu je cizí státní příslušník nebo fyzická osoba mající bydliště v zahraničí, právnická osoba založená dle cizího práva nebo právnická osoba se sídlem v zahraničí. Skutečností právně významnou pro vznik a existenci právního poměru je skutečnost, která nastala nebo má nastat v zahraničí. Mezinárodní prvek v předmětu právního poměru spočívá ve věci, právech a nehmotných výsledcích lidské činnosti, jichž se týká chování účastníků právního poměru, je-li tento předmět umístěn v cizině či vázán na oblast cizího státu.¹⁶

Součástí mezinárodního práva soukromého je i mezinárodní manželské právo. Na základě výše uvedeného lze mezinárodní manželské právo definovat jako manželské právní poměry, ve kterých je přítomen mezinárodní prvek. Tento mezinárodní prvek může existovat ve všech výše uvedených formách. Příkladem je uzavření sňatku v zahraničí či odlišná státní příslušnost manželů. Mezinárodní prvek nastává i pokud v rámci rozvodu manželství se nachází důkazní prostředek v zahraničí. Nejvýraznějším mezinárodním prvkem v otázkách manželství je subjekt

¹³ KALENSKÝ, Pavel. *Trends of private international law*. Praha: Academia, str. 13.

¹⁴ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 23.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 24.

právních poměrů.¹⁷ Mezinárodní prvek může zasahovat jak do hmotněprávní, tak i do procesněprávní sféry manželství.

Historie mezinárodního práva soukromého sahá již do samotného starověku. Lze si tedy všimnout, že jeho současná teorie a praxe je založena na dlouhodobém historickém vývoji. Význam mezinárodního práva soukromého však vzrostl zejména ve druhé polovině 20. století. Důvodem byla značná globalizace, růst světového obchodu, pohyb pracovních sil a vznik nových metod komunikace. Více lidí tak začalo opouštět své domovské státy a migrovat do zemí průmyslově a hospodářsky silných, kde také začali zakládat nové rodiny a nové majetkové vztahy.

Řada států tak začala na uvedenou situaci reagovat kodifikací právních předpisů obsahující normy, které poskytují nástroje možnosti a nutnosti určení právního řádu, který bude aplikován na určitý soukromoprávní poměr ze skupiny existujících právních řádů suverénních států, a které budou východiskem při řešení soukromoprávních sporů s mezinárodním prvkem.¹⁸

¹⁷ MALACKA, Michal a Lukáš RYŠAVÝ. *Mezinárodní právo soukromé: základy obecné a zvláštní části*. Praha: Leges, 2018. Student (Leges), str. 11.

¹⁸ MALACKA, Michal a Lukáš RYŠAVÝ. *Mezinárodní právo soukromé: základy obecné a zvláštní části*. Praha: Leges, 2018. Student (Leges), str. 11-13.

2. Prameny právní úpravy a jejich vzájemné vztahy

Základním pramenem právní úpravy českého mezinárodního manželského práva je zákon, který se označuje jako tzv. zbytková norma. Toto označení získal proto, že se aplikuje pouze v případě, pokud přímo použitelné předpisy Evropské unie nebo mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, nestanoví něco jiného.¹⁹ Obecně je však třeba zmínit, že kolizní normy obsažené v jednotlivých právních předpisech se vyznačují dvěma významnými rysy. Jsou neutrální, tedy jedná se o normy spíše technického rázu a jsou autonomní vůči politickému a ekonomickému systému. To je příčinou toho, že právní předpisy o mezinárodním právu soukromém si zachovávají svou stabilitu vůči politickým a ekonomickým změnám a jejich častá novelizace jako je tomu u norem hmotněprávních, tak není potřebná.²⁰

2.1 Vnitrostátní právní předpisy

2.1.1 Právní předpisy obsahující kolizní normy

Základním pramenem českého mezinárodního práva soukromého je zákon č. 91/2021 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“). ZMPS, který nabyl účinnosti dne 1.1.2014, nahradil zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jen „ZMPS z roku 1963“), který zrušil před ním platný zákon č. 41/1948 Sb., o meznárodním a mezioblastním právu soukromém a o právním postavení cizinců v oboru práva soukromého. ZMPS tak pokračuje v tradici v úpravě odvětví mezinárodního práva soukromého zvláštním zákonem, nikoliv jako součástí občanského zákoníku, jako tomu bylo v obecném zákoníku občanském z roku 1811.²¹

ZMPS z roku 1963 komplexně neobsahoval všechny normy s mezinárodním prvkem. Tyto normy byly obsaženy i v jiných zákonech. Otázky manželského práva ve vztahu k cizině se

¹⁹ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 52.

²⁰ Tamtéž.

²¹ PAUKNEROVÁ, Monika a Květoslav RŮŽIČKA. *Rekodifikované mezinárodní právo soukromé*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnícká fakulta, 2014. Scripta iuridica, str. 16.

nacházely i v již zrušeném zákoně o rodině.²² V současné době však nalezneme přímé normy mezinárodního manželského práva taktéž v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“).²³

ZMPS reaguje na rekodifikaci hmotného práva z hlediska terminologie, přičemž zavádí také některé nové instituty²⁴. Změny v právní úpravě vnitrostátního mezinárodního práva soukromého spíše odrážejí trendy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropě a ve světě, ke kterým došlo od přijetí ZMPS z roku 1963. ZMPS především reaguje na instituty evropského mezinárodního práva soukromého, které rozvíjí.²⁵

Přestože ZMPS neobsahuje ve svém názvu pojem právo procesní, normy upravující pravomoc soudů a uznání a výkon rozhodnutí jsou v ZMPS přesto zahrnuta. Příkladem může být ustanovení § 51 ZMPS upravující uznání cizích rozhodnutí ve věcech rozvodu manželství, zákonného odloučení, prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je či není.

ZMPS je strukturován do devíti částí. Kolizní normy upravující manželství jsou obsaženy v části čtvrté, hlavě páté, dílu prvního, v ustanoveních § 47 až § 52. V § 47 je vyjádřena pravomoc soudu k řízení o rozvodu manželství, neplatnosti manželství a určení, zda tu manželství je či není. Ustanovení § 48 obsahuje kolizní normy pro uzavření manželství, konkrétněji pro způsobilost snoubenců uzavřít manželství a pro formu uzavření manželství. V ustanovení § 49 nalezneme kolizní normy určující rozhodné právo pro osobní a majetkové poměry mezi manželi včetně vzájemné vyživovací povinnosti. Pravidla pro mezinárodní rozvod manželství a prohlášení manželství za neplatné nebo řízení o určení, zda tu manželství je či není, jsou obsažena v ustanovení § 50. Na závěr je v posledních dvou ustanoveních upraveno uznání cizích rozhodnutí týkajících se manželského práva.

²² §5 a §7 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině.

²³ Např. § 667 OZ.

²⁴ Např. § 67 ZMPS upravující registrované partnerství.

²⁵ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 52.

Rozhodné pro úpravu manželství s mezinárodním prvkem jsou také ustanovení upravující výhradu veřejného pořádku, předběžné otázky či zpětný a další odkaz. Tyto instituty však budou podrobně rozebírány v kapitole třetí této práce.

2.1.2 Právní předpisy obsahující věcné normy

V souvislosti s kolizními normami mezinárodního manželského práva nelze opomenout význam jiných právních předpisů obsahujících věcné normy. Vnitrostátní právní úprava má samotný základ již v ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“) a uvozovacím ústavním zákoně č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „LZPS“). Ústava vyjadřuje východisko základních hodnot již ve své Preambuli. Významné jsou však články obsahující zásadu legální licence, ochranu základních lidských práv a svobod či aplikační přednost mezinárodních smluv. V LZPS je stanoveno uznání a ochrana základních přirozených práv člověka (právo na život, důstojnost, rovnost). Je zde zakotvena také ochrana rodiny a rodičovství.

Nejvýznamnějším hmotněprávním předpisem upravujícím manželství je OZ. Ten nabytím své účinnosti dne 1.1.2014 zrušil jak předchozí zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník z roku 1964, tak i zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve kterém byla do té doby obsažena právní úprava většiny institutů manželství. Nyní je manželství upraveno v části druhé OZ s názvem Rodinné právo, konkrétněji v hlavě první.

Pro manželské právo není podstatná pouze druhá část tohoto zákona, ale také i část první, tj. Obecná část., která upravuje klíčové instituty významné pro člověka jako lidskou bytost, pro jeho rodinu a rodinný život.²⁶ Nachází se zde úprava svéprávnosti, definice osoby blízké, jakož i jednotlivé zásady, které jsou taktéž pro manželské právo stěžejní. Nelze zapomenout i na určitá ustanovení prostupující dalšími částmi OZ, jako je například právní úprava dědického práva.

Pro úpravu vzniku manželství zejména pro občanskou formu uzavření manželství má podstatný význam zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o matrikách“), který vymezuje orgány veřejné moci, před kterými je

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck), str. 12.

možné manželství uzavřít. Stanovuje pravidla pro určení jména a příjmení či pravidla pro zápis do matričních knih. Upravuje taktéž formální požadavky pro uzavření sňatku cizincem na území České republiky. Zejména seznam podkladů, které cizinec musí před uzavřením sňatku matričnímu úřadu doložit. Se zákonem o matrikách souvisí zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, který upravuje pravidla pro uzavírání církevních sňatků.

Vnitrostátními předpisy, které upravují procesní otázky manželství, jsou zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“) a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). OSŘ upravuje obecné otázky týkající se postupu soudu a účastníků v občanském soudním řízení včetně jednotlivých zásad. Podle tohoto zákona je postupováno ve věcech sporných, například v řízení o výživném mezi manželi či vypořádání společného jmění manželů.²⁷

V neposlední řadě je třeba zahrnout do procesní právní úpravy také zákon č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie. Účelem tohoto zákona je podpora osob, které nemají dostatečné finanční prostředky potřebné k uplatnění svého práva u soudu v druhém členském státě Evropské unie (např. soudní poplatky).²⁸

2.2 Právní předpisy Evropské unie

V důsledku vstupu České republiky do Evropské unie se k 1. květnu 2004 stal pro Českou republiku závazným právní režim Evropské unie. Podle čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“) platí, že nařízení vydaná na základě tohoto ustanovení mají obecnou závaznost a jsou bezprostředně použitelná v každém členském státě. Směrnice, která jsou dle tohoto ustanovení vydána, jsou závazná pro každý členský stát, kterému je směrnice určena, přičemž volba forem a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům.²⁹ Na základě Smlouvy

²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck), str. 14.

²⁸ Zajištění právní pomoci v EU v civilních věcech [online]. [cit. 2021-11-2]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/preshranicni-pravni-pomoc-v-eu>.

²⁹ Čl. 288 SFEU „Pro výkon pravomocí Unie přijímají orgány nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska. Nařízení má obecnou působnost. Je závazné v celém rozsahu a přímo použitelné ve všech členských státech. Směrnice je závazná pro každý stát, kterému je určena, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům. Rozhodnutí je závazné v celém rozsahu. Pokud jsou v něm uvedeni ti, jimž je určeno, je závazné pouze pro ně. Doporučení a stanoviska nejsou závazná.“

mezi členskými státy Evropské unie s Českou republikou (a dalšími státy) o přistoupení České republiky (a dalších států) k Evropské unii³⁰ se považují směrnice za určené také České republice, pokud byly tyto směrnice určeny všem stávajícím členským státům.³¹ Důležité je taktéž zmínit rozhodovací praxi Soudního dvora Evropské Unie (dále jen „SFEU“), která stanovuje aplikační přednost evropského práva ve vztahu k vnitrostátním předpisům³² a jeho přímou aplikovatelnost.³³

Soubor právních předpisů evropského práva, který zahrnuje i právní předpisy upravující soukromoprávní poměry s mezinárodním prvkem a mezinárodních smlouvy uzavírané mezi členskými státy, se nazývá evropské mezinárodní právo soukromé.³⁴

Hlavními dotčenými předpisy Evropské Unie v kolizních otázkách manželského práva, jsou nařízení o výživném³⁵, nařízení Řím III³⁶, nařízení upravující majetkové poměry manželů³⁷ a nařízení týkající se majetkových poměrů registrovaných partnerů³⁸. Nařízení o majetkových poměrech manželů je nařízení, které nabylo účinnosti teprve nedávno. Představuje snahu členských států o spolupráci v oblasti majetkových poměrů mezi manželi a reaguje tak na turbulentní společenský vývoj. Jednotlivá nařízení budou podrobněji rozebírána v příslušných kapitolách této práce.

V rámci právní úpravy mezinárodního manželského práva je důležité také zmínit nařízení, která upravují procesní otázky manželství s mezinárodním prvkem, zejména pravomoc a

³⁰ Sdělení č. 44/2004 Sb. m.s., Úř. Věst. EU, zvláštní číslo z 23.9.2003 s.17 násl.

³¹ Čl. 53 Sdělení č. 44/2004 Sb. m.s., Úř. Věst.

³² Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 15. července 1964. *Costa v. ENEL*, C-6/64.

³³ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 5. února 1963. *Van Gend en Loos*, C-26/62.

³⁴ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 55.

³⁵ Nařízení č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.

³⁶ Nařízení č. 1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (dále jen „Řím III“).

³⁷ Nařízení Rady (EU) č. 1103/2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství.

³⁸ Nařízení Rady (EU) č. 1104/2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství.

příslušnost soudů a pravidla pro uznávání rozhodnutí vydané na území jiného státu. Těmi nařízeními jsou nařízení Brusel II bis neboli Brusel IIa, které upravuje občanskoprávní věci související se zánikem manželství (dále jen „Brusel II bis“) a nařízení, kterým se zřizuje postup pro sjednávání a uzavírání dohod mezi členskými státy a třetími zeměmi o příslušnosti, uznávání a výkonu rozsudků a rozhodnutí mimo jiné ve věcech manželských³⁹. Nařízení Brusel II bis nabylo účinnosti dne 1. března 2005, a nahradilo tak původní nařízení Brusel II. Toto nařízení obsahuje právní úpravu, která se týká určení příslušnosti soudu ve věcech rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné v případě přítomnosti mezinárodního prvku, úpravu přeshraničního uznávání a výkonu rozsudků či pravidla pro doručování veřejných listin.

2.3 Mezinárodní smlouvy

Vedle vnitrostátních předpisů a předpisů Evropské Unie jsou pramenem mezinárodního práva soukromého v České republice také mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána. Mezinárodní smlouvy mohou být označeny taktéž jako dohody či úmluvy. Jsou uzavírány jak mezi více státy (mnohostranné smlouvy), k jejichž sjednávání dochází převážně na poli mezinárodních organizací, tak i pouze mezi dvěma státy (dvoustranné smlouvy neboli bilaterální smlouvy).

Na základě čl. 5 odst. 2 ústavního zákona ČNR č./1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní republiky, převzala Česká republika mezinárodní smlouvy, které pro Českou a Slovenskou Federativní republiku ke dni jejího zániku vyplývaly z mezinárodního práva, s výjimkou závazků spojených s územím, na které se nevztahovala svrchovanost České republiky.⁴⁰

³⁹ Nařízení č. 664/2009, kterým se zřizuje postup pro sjednávání a uzavírání dohod mezi členskými státy a třetími zeměmi o příslušnosti, uznávání a výkonu rozsudků a rozhodnutí ve věcech manželských, věcech rodičovské zodpovědnosti a ve věcech vyživovacích povinností a o právu rozhodném ve věcech vyživovacích povinností.

⁴⁰ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 60.

V rámci aplikace mezinárodních smluv je důležité zmínit čl. 10 Ústavy, na základě kterého, vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu.

Pro manželské právo má podstatný význam celá řada mezinárodních smluv. Mnohé z nich byly přijaty na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Haagská konference mezinárodního práva soukromého je celosvětovou mezinárodní organizací sdružující 90 členů (89 států a Evropskou Unii). Posláním konference je usilovat o postupné sjednocení otázek, jako je příslušnost soudů, rozhodné právo a uznávání a výkon rozhodnutí v široké škále oblastí, mezi které patří také oblast manželství.⁴¹ Řada mezinárodních smluv byla přijata také na poli Organizace spojených národů či Rady Evropy.

Mezi významné mnohostranné mezinárodní smlouvy upravující otázky manželství patří Haagská úmluva ze dne 1.7.1970 o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití, Haagský protokol ze dne 23.11.2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti, Vídeňská úmluva o konzulárních stycích⁴² či Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, která byla uzavřena v roce 1962 v New Yorku. Dále pak úmluvy, jimiž však není Česká republika smluvním státem, a to Haagská úmluva o právu rozhodném pro manželské majetkové poměry či Úmluva o uzavírání a uznávání platnosti manželství.

Významnými jsou taktéž dvoustranné mezinárodní smlouvy o právní pomoci uzavírané mezi jednotlivými státy. Příkladem takovéto dvoustranné smlouvy, jež upravuje otázky manželského práva, je dvoustranná smlouva o právní pomoci mezi bývalou Československou socialistickou republikou a bývalým Sovětským svazem o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních. Tato smlouva upravuje otázky manželského práva ve svých člancích 24 až 28.

⁴¹ About HCCH [online]. [cit. 2021-11-2]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/about>.

⁴² Vyhláška č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích ze dne 12. února 1969.

2.4 Vztah vnitrostátního práva, předpisů Evropské unie a mezinárodních smluv

V rámci určování rozhodného práva může dojít k situaci, kdy je daná otázka upravena současně právní normou obsaženou ve vnitrostátním právním předpise a právní normou obsaženou v mezinárodní smlouvě nebo předpise Evropské unie.⁴³ Na takovou situaci reaguje ustanovení § 2 ZMPS, ve kterém je vyjádřeno pravidlo, že ZMPS se použije v mezích ustanovení vyhlášených mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána a v mezích přímo použitelných ustanovení práva Evropské unie, která jsou součástí evropského mezinárodního práva soukromého. Tato ustanovení se tak na řešení otázky použijí přednostně před vnitrostátním právem.

Aplikační přednost práva Evropské unie před národním právem je jejím základním principem, který se použije v případě konfliktu právní normy Evropské unie s obdobnou normou práva členského státu. Tato aplikační přednost a přímá použitelnost norem Evropské unie je vytvořena judikaturou SFEU.⁴⁴ Přímou použitelným ustanovením ve smyslu § 2 ZMPS jsou zejména nařízení a některá ustanovení primárního práva Evropské unie. Daná pravidla taktéž brání přijetí nových vnitrostátních norem, která by byla v rozporu s právem Evropské unie.

Komplikovanějším však může být střet právní úpravy Evropské unie a mezinárodní smlouvy, jejímž smluvním státem je členský stát. Jak ustanovení příslušných nařízení Evropské unie, tak ustanovení mezinárodní smlouvy jsou přímo použitelná a mají aplikační přednost před národním právem. Někdy je takový vztah upraven výslovně.⁴⁵ Pokud vzájemný vztah tak výslovně upraven není, je třeba hledat řešení v primárním právu Evropské unie nebo v mezinárodním právu veřejném. Řešení mohou být následující: nahrazení mezinárodní smlouvy nařízením ve věcech upravených nařízením, v jiných věcech se mezinárodní smlouva nadále používá; přednostní

⁴³ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 59.

⁴⁴ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 15. července 1964. *Costa v. ENEL*, C-6/64, Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 5. února 1963. *Van Gend en Loos*, C-26/62, Soudního dvora Evropské unie ze dne 9. března 1978. *Simmenthal II*, C-106/77.

⁴⁵ Např. čl. 60 Brusel II bis.

používání nařízení, pokud stanoví něco jiného než mezinárodní smlouva; používání mezinárodních smluv i nadále a možnost jejich uzavírání, jestliže určitý postup urychlují, zjednodušují, popřípadě usnadňují; úprava vztahu k určitým výslovně uvedeným mezinárodním smlouvám.⁴⁶

⁴⁶ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 61.

3. Kolizní norma a výběr rozhodného práva

3.1 Kolizní norma

Kolizní norma náleží k základním instrumentům úpravy soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem. Prostřednictvím kolizních norem je stanoven rozhodný právní řád, který se pro daný právní vztah použije. Kolizní norma je aplikována, pokud má právní poměr s mezinárodním prvkem vztah ke dvěma nebo více právními řádům odlišných států. V takovém případě vzniká tzv. kolizní otázka a úkolem kolizní normy je určit, který z právních řádů odlišných států se má použít. Sama o sobě neupravuje práva a povinnosti účastníků soukromoprávních poměrů, nýbrž určuje pouze podle specifických kritérií právní řád státu, kterým se bude daný právní poměr řídit.⁴⁷ Ke kolizní normě však nelze přistupovat izolovaně, ale ve spojení s věcnými normami. Kolizní norma tak společně s věcnou normou, na kterou odkazuje, vytváří pravidlo chování.⁴⁸ Výběr rozhodného právního řádu se nazývá kolizní metoda.

Kolizní norma se vyznačuje svými charakteristickými vlastnostmi. Její první vlastností je, jak je již zmíněno výše, že neobsahuje věcnou úpravu. Ze samotné kolizní normy tak nezjistíme obsah práv a povinností účastníků daného právního poměru. Nelze z ní přímo zjistit, jaké jsou zákonné překážky uzavření manželství, jaké máme druhy sňatečného obřadu či od jakého věku daná osoba může uzavřít manželství. Tím se kolizní norma liší od věcných norem. Věcnými normami mohou být hmotněprávní normy právního řádu i přímé normy mezinárodního práva soukromého.

Kolizní norma pouze přikazuje použití jiných věcných norem, což je její další vlastností. S její pomocí se tak určí právní řád, ze kterého se následně zjistí obsah práv a povinností účastníků. V neposlední řadě se kolizní norma vyznačuje tím, že ohraničuje oblast uplatnění použití jiných norem.⁴⁹

⁴⁷ MALACKA, Michal a Lukáš RYŠAVÝ. *Mezinárodní právo soukromé: základy obecné a zvláštní části*. Praha: Leges, 2018. Student (Leges), str. 82.

⁴⁸ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), op. cit. str. 99-102.

⁴⁹ Tamtéž.

Skládá se ze dvou částí. Ty se nazývají rozsah a navázání. Rozsah označuje okruh právních otázek, na které se kolizní norma vztahuje. Pro vyznačení rozsahu se v kolizních normách obvykle používá druhových právních pojmů jako vyživovací povinnost, rozvod či hromadných skupinových právních pojmů, tj. manželské právo, vlastnické právo. Právní pojmy obsažené v kolizních normách v mezinárodních smlouvách či nařízeních Evropské unie je obvykle nutné vykládat autonomně a v rámci věcné působnosti dané mezinárodní smlouvy či nařízením, která bývá vymezena v úvodních člancích. Při řešení konkrétního právního poměru s mezinárodním prvkem, je třeba příslušnou otázku právně kvalifikovat tak, aby ji bylo možné zařadit do rozsahu některé kolizní normy. Navázání naopak určuje právní řád, který se na úpravu určitého právního poměru použije. K určení právního řádu se používají hraniční určovatelé.⁵⁰ Jako příklad lze uvést ustanovení § 50 odst.1 ZMPS, které zní: *Rozvod manželství se řídí právním řádem státu, kterým se řídí osobní poměry manželů v době zahájení řízení. Přičemž Rozvod manželství tvoří rozsah kolizní normy a část ustanovení znějící se řídí právním řádem státu, kterým se řídí osobní poměry manželů v době zahájení řízení tvoří navázání.*

Kolizní normy lze třídit několika způsoby. Roztřídění kolizních norem je důležité z hlediska jejich výkladu. Jedním ze třídění kolizních norem je třídění na dvoustranné a jednostranné. Dvoustranná kolizní norma je norma, která pomocí hraničního určovatele navazuje na kterýkoliv právní řád. Zasahuje tak svým hraničním určovatelem do tuzemska i do ciziny. Naopak jednostranná kolizní norma vymezuje oblast použití pouze tuzemského právního řádu, jelikož v ní není hraniční určovatel.⁵¹ Jako příklad lze uvést ustanovení § 49 odst. 3 ZMPS, které stanoví: *Majetkové poměry manželů se řídí právním řádem státu, ve kterém mají oba manželé obvyklý pobyt; jinak právním řádem státu, jehož jsou oba manželé občany; jinak českým právním řádem.* V takovém případě dvoustrannými kolizními normami jsou první dvě věty daného ustanovení a jednostrannou kolizní normou je věta třetí.

⁵⁰ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str.104 – 105.

⁵¹ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str.107.

3.2 Hraniční určovatel

Hraničním určovatelem je skutečnost významná pro daný druh právních poměrů nebo otázek označených v rozsahu kolizní normy, která rozhoduje o výběru práva, jehož se má použít pro danou úpravu.⁵² K určení rozhodného práva se tak používá hraničních určovatelů, které se nacházejí v navázání kolizních norem.

Skutečnost použitá ke konstrukci hraničního určovatele souvisí s jednotlivými prvky právního poměru. V oblasti mezinárodního manželského práva se nejčastěji setkáváme s hraničními určovateli, jako je státní příslušnost (*lex patriae*), obvyklý pobyt nebo bydliště, domicil (*lex domicilii*), místo, v němž se manželství uzavírá (*lex loci celebrationis*), poloha věci (*lex rei sitae*) či místo sídla soudu nebo úřadu, který řízení vede (*lex fori*). Ke skutečnostem používaným jako hraniční určovatel patří také volba práva účastníků právního poměru (*lex electa, lex voluntaris*).⁵³

Státní příslušnost je považována za jeden z nejstarších hraničních určovatelů. Jedná se o skutečnost, která dokládá příslušnost fyzické osoby k určitému státu a jeho právnímu řádu.⁵⁴ Státní příslušnost je hraničním určovatelem pro určení právního řádu například u způsobilosti osoby uzavřít manželství. V souvislosti s tímto hraničním určovatelem se lze v některých právních předpisech setkat také s pojmem domicil. Jedná se o termín vyjadřující právní poměr mezi fyzickou osobou a určitým územím. Jelikož jde o tradiční koncept angloamerického právního systému, tak obsahuje-li unifikovaná kolizní norma hraničního určovatele státní příslušnost, státy common law budou aplikovat domicil.⁵⁵ Zajímavostí je, že Haagská konference mezinárodního práva soukromého dokonce vypracovala úmluvu, ve které se nacházejí pravidla pro střet mezi

⁵² KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str.116-119.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013, str. 24.

⁵⁵ PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013, str. 33.

právním řádem státní příslušnosti a právním řádem domicilu. Tato úmluva však nikdy nevstoupila v platnost.⁵⁶

Hraniční určovatel obvyklého pobytu je nejčastěji používaným kritériem v kolizních pravidlech evropského mezinárodního práva soukromého. V rámci vnitrostátního práva se taktéž stává centrálním kolizním kritériem. Z tohoto důvodu si zaslouží zvláštní pozornosti. Dá se říci, že aplikace tohoto hraničního určovatele je mnohem vhodnější než aplikace hraničního určovatele státní příslušnosti, a to proto, že při dnešní značné mobilitě obyvatel, kdy je velmi časté, že osoby s cizí státní příslušností žijí v jiné zemi dlouhodobě, mají již omezené vazby ke státu, jehož příslušnost formálně mají. Obvyklý pobyt tak zakládá mnohem užší vazbu k určitému státu než hraniční určovatel státní příslušnosti.⁵⁷

V rámci vnitrostátního práva se pojmem obvyklého pobytu zabýval Nejvyšší soud teprve v roce 2011.⁵⁸ Rekodifikovaný ZMPS však kritérium obvyklého pobytu užívá jako jeden z hlavních hraničních určovatelů. Reaguje tak na provázanost vnitrostátního práva s přímo použitelnými unijními předpisy z oblasti evropského mezinárodního práva soukromého, kde hraje obvyklý pobyt zásadní roli.⁵⁹

Obvyklý pobyt není definován v žádném unijním předpise a taktéž ani v žádné z mezinárodních úmluv přijatých v rámci Haagské konference mezinárodního práva soukromého. V ZMPS definici obvyklého pobytu taktéž nenajdeme. Některé národní úpravy mezinárodního práva soukromého ale obvyklý pobyt definují.⁶⁰ Klíčovou roli pro výklad pojmu obvyklý pobyt má SFEU, který se jeho výkladem ve svých rozhodnutích opakovaně zabýval. Vzhledem k dosavadní unijní judikatuře a definování pojmu obvyklého pobytu je třeba obzvláště v mezinárodním rodinném právu, kam se řadí taktéž mezinárodní manželské právo, diferenciovat

⁵⁶ Convention relating to the Settlement of the conflicts between the Law of Nationality and the Law of Domicile (Concluded 15 June 1955) [cit. 25.10.2021]. Dostupné z: www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=35.

⁵⁷ BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 179.

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2244/2011.

⁵⁹ PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013, str. 60.

⁶⁰ Např. Švýcarsko, Belgie, Slovensko.

pojmem obvyklého pobytu dospělé osoby a obvyklého pobytu dítěte. Pojem obvyklého pobytu dospělé osoby nebyl pro účely mezinárodního práva soukromého dosud nikdy předmětem výkladu SFEU. Výklad se vždy vztahoval k jiným právním oblastem, zejména k oblasti pracovněprávní nebo oblasti sociálního zabezpečení. Příkladem může být judikát di Paolo⁶¹ či judikát Knoch⁶². V případě obvyklého pobytu dospělé osoby je však i v rámci mezinárodního práva soukromého na tyto judikáty odkazováno.⁶³

Výkladem pojmu obvyklého pobytu dítěte se SFEU zabýval dosud několikrát, přičemž vždy se jednalo o aplikaci pravidel dle nařízení Brusel II bis. Příkladem takového judikátu je judikát Mercedi.⁶⁴ Výklad pojmu obvyklého pobytu dítěte podaný Soudním dvorem Evropské unie ve vztahu k nařízení Brusel II bis by se nemělo bez dalšího používat v ostatních oblastech mezinárodního práva soukromého a zejména v souvislosti s dospělými osobami.⁶⁵ Tudíž výklad pojmu obvyklého pobytu v rozhodovací praxi SFEU nelze aplikovat ani v případě snoubenců či manželů. Obecně však SFEU za místo obvyklého pobytu považuje místo, které je stálým nebo obvyklým centrem zájmu dané osoby.⁶⁶

Obvyklý pobyt je hraničním určovatelem pro majetkové poměry manželů. V českém právním prostředí se do značné míry blíží pojetí pojmu bydliště či obvyklé bydliště. Pojem bydliště fyzické osoby definuje Nejvyšší soud jako obec, resp. městský obvod, v němž tato osoba bydlí, s úmyslem se zde trvale zdržovat.⁶⁷ Dle Břízy pojem obvyklý pobyt by měl v zásadě představovat synonymum pro pojem bydliště či obvyklé bydliště, jak jsou používány v unijních předpisech.⁶⁸

⁶¹ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 17. února 1977. Silvana di Paolo proti Office national de l'emploi., C-76/76 – Di Paolo.

⁶² Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (čtvrtého senátu) ze dne 8. července 1992. Doris Knoch proti Bundesanstalt für Arbeit. C-102/91.

⁶³ PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-84-7. str. 121.

⁶⁴ Rozsudek Soudního dvora Evropské unie (prvního senátu) ze dne 22. prosince 2010. Barbara Mercredi proti Richard Chaffe. C- 497/10 PPU.

⁶⁵ ZAVADILOVÁ, Marta a TURNOVÁ, Jana. Pravidla určování mezinárodní soudní příslušnosti dle nařízení Brusel II bis ve světle nejnovější judikatury Evropského soudního dvora. *Právní rozhledy*. 2010, 7, s. 250.

⁶⁶ BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str.179.

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2.6.2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004.

⁶⁸ BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str.179.

Dalšími hraničními určovateli, které se v oblasti mezinárodního manželského práva aplikují, jsou hraniční určovatel místa, v němž se uzavírá manželství, který je rozhodný pro formu manželství a hraniční určovatel polohy věci nebo hodnoty, jež je předmětem právního poměru, které zase mají své opodstatnění v rámci majetkových poměrů manželů.

Skutečnost použitá jako hraniční určovatel by měla být stanovena pevně (poloha nemovité věci). Každopádně v rámci právních poměrů, které trvají delší dobu, se mohou jednotlivé skutečnosti měnit. Příkladem je státní občanství či obvyklý pobyt. V takovém případě může vzniknout otázka, ke kterému časovému okamžiku se má ze skutečností rozhodných pro určení práva vycházet. Tato otázka se nazývá mobilní konflikt či změna statutu.⁶⁹ V mezinárodním manželském právu se s tímto institutem setkáváme v rámci majetkových poměrů manželů. Jako příklad lze uvést ustanovení § 49 ZMPS odst. 1 a 3⁷⁰, ve kterém je právě u osobních poměrů manželů hraničním určovatelem státní občanství a u majetkových poměrů obvyklý pobyt.

Řešením je časová stabilizace obsažená přímo v kolizní normě. Pokud ji ale kolizní norma neobsahuje, jako je tomu v § 49 odst. 3 ZMPS, dochází často k těžko řešitelným situacím zejména s ohledem na ochranu práv třetích osob. Pro vztahy mezi manželi například v případě vypořádání jejich majetkových poměrů by se měly změny ve státní příslušnosti a obvyklém pobytu plně respektovat a jednotlivé časové úseky by tak měly být posuzovány odděleně. Pro posouzení určitého právního jednání nebo jiné právní skutečnosti by mělo být rozhodné právo určeno podle stavu v okamžiku, kdy k právnímu jednání nebo skutečnosti došlo.⁷¹ Přičemž platí, že v důsledku změny hraničního určovatele by neměla být dotčena práva třetích osob.

Kolizní normy se někdy neomezují na stanovení pouze jednoho hraničního určovatele. Mohou obsahovat i více hraničních určovatelů. Takové normy se nacházejí v předpisech Evropské

⁶⁹ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 119.

⁷⁰ § 49 odst. 1 první věta ZMPS: „*Osobní poměry manželů se řídí právním řádem státu, jehož jsou oba občany*“ a odst. 3 první věta ZMPS: „*Majetkové poměry manželů se řídí právním řádem státu, ve kterém mají oba manželé obvyklý pobyt.*“

⁷¹ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 338.

unie, Haagských úmluvách a taktéž i v ZMPS.⁷² Podstatná je i existence tzv. náhradního hraničního určovatele či shodně následného hraničního určovatele. Takový hraniční určovatel se použije, až pokud předchozí hraniční určovatel v rámci jeho aplikace selhal. Tento případ se nazývá kaskáda. Příkladem je ustanovení §50 odst. 1 ZMPS, kdy v případě rozvodu manželství je prvním hraničním určovatelem státní příslušnost manželů. Není-li pak dána společná státní příslušnost manželů, stanoví se jako následný hraniční určovatel obvyklý pobyt obou manželů. Pokud ale ani oba manželé nemají společný obvyklý pobyt, dalším hraničním určovatelem je *lex fori* tj. české právo.

3.3 Volba rozhodného práva

Účastníci právních vztahů mají také v určitých případech možnost zvolit si právní řád, kterým se jejich právní poměry budou řídit. Jedná se o shodný projev vůle účastníků právního vztahu o tom, že jejich právní poměr se má řídit určitým právem.⁷³ Volba práva je tak stejným kolizním kritériem jako jiný hraniční určovatel.⁷⁴ V omezeném rozsahu se s volbou práva můžeme setkat při smluvené úpravě manželského majetkového práva⁷⁵ či při vyživovací povinnosti mezi manželi.⁷⁶ Omezenou volbu rozhodného práva umožňuje taktéž nařízení Řím III⁷⁷ ve věci rozvodu či rozluky manželů.⁷⁸

Omezená volba práva spočívá v tom, že si manželé nemůžou vybrat pro úpravu práv a povinností rozhodný právní řád libovolně, ale s daným právním řádem je musí spojovat určité vazby. Pokud by se tato situace uvedla na příkladu, tak pro rozvod manželství mají manželé dle

⁷² KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 118 – 119.

⁷³ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 125.

⁷⁴ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 132.

⁷⁵ § 49 odst. 4 ZMPS.

⁷⁶ Čl. 8 Haagského protokolu o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti.

⁷⁷ Česká republika se posílené spolupráce v rámci nařízení Řím III neúčastní.

⁷⁸ Čl. 5 Řím III.

čl. 5 nařízení Řím III na výběr pouze z právního řádu, v němž mají v době uzavření dohody obvyklé bydliště, z právního řádu, v němž měli manželé poslední obvyklé bydliště, pokud v době uzavření dohody jeden z nich ještě bydlí nebo právního řádu, jehož je jeden z manželů v době uzavření dohody státním příslušníkem nebo v neposlední řadě z práva místa soudu (*lex fori*).

Účastníci mohou podrobit různé součásti právního poměru různým právním řádům. Mohou si také zvolit právo i jen pro určitou součást svého právního poměru.⁷⁹ Právní řád dává také v některých případech možnost výběru rozhodného práva dodatečně⁸⁰ či až v průběhu řízení.⁸¹ V takovém případě změnou právního řádu nesmí být dotčena práva třetích osob z toho odvozená. Je zde však otázka, zda volba práva směřuje pouze k normám, které mají hmotněprávní povahu či také k normám, které mají povahu kolizní. Pokud by však volba práva směřovala i ke kolizním normám, mohlo by dojít k situaci, že by kolizní norma odkázala na právní řád ještě dalšího státu a původní záměr účastníku by tak byl narušen. Dle Kučery se v takovém případě ke kolizním normám nepřihlíží.⁸²

3.4 Veřejný pořádek

Veřejný pořádek je jednou z nejstarších doktrín v mezinárodním právu soukromém. V souladu s touto doktrínou cizí právo není aplikováno, pokud by jeho použití porušovalo některé základní zájmy, zásady, obecný princip spravedlnosti nebo převažující koncept dobré morálky v dotčeném státě.⁸³

⁷⁹ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 131.

⁸⁰ „Pokud tak stanoví právo místa soudu, mohou manželé rovněž určit rozhodné právo před soudem v průběhu řízení. V tomto případě soud toto určení uvede do zápisu v souladu s právem místa soudu.“

⁸¹ Čl. 22 Nařízení o majetkových poměrech manželů.

⁸² KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 132.

⁸³ MALACKA, Michal a Lukáš RYŠAVÝ. *Mezinárodní právo soukromé: základy obecné a zvláštní části*. Praha: Leges, 2018. Student (Leges), str. 64 op. cit.

V určitých případech může nastat situace, kdy aplikovatelné ustanovení zahraničního právního řádu je v tuzemském právním prostředí nepřijatelné. Při jeho uplatnění tak dochází k zásadnímu rozporu s českým veřejným pořádkem. Příčinou jsou rozdílné hospodářské či sociální poměry v jednotlivých státech. Proti tomuto nebezpečí vyplývajícím ze zahraničního práva se každý stát brání. Obranu proti nežádoucím účinkům použití cizího práva je institut známý pod označením výhrada veřejného pořádku. ZMPS zakotvil výhradu veřejného pořádku v ustanovení § 4 ZMPS.⁸⁴ V oblasti manželství se odlišné sociální a kulturní prostředí projevuje například v principu monogamie. Jasným příkladem je situace, kdy na základě islámského práva má muž již tři manželky a čtvrtý manželský svazek hodlá uzavřít se čtvrtou potenciální manželkou v Evropě. U přípustnosti takového sňatku je výhrada veřejného pořádku namístě.

Při výhradě veřejného pořádku není ale možné vylučovat předem celý právní řád. Stačí vyloučit pouze konkrétní ustanovení přičící se veřejnému pořádku. Například při překážce manželství týkající se rasových otázek, stačí vyloučení pouze této části ustanovení a jinak se daný právní řád aplikovat může.⁸⁵

3.5 Zpětný a další odkaz, předběžné otázky v mezinárodním právu soukromém

Mezinárodní právo soukromé je, jak je již uvedeno výše, součástí právního řádu konkrétního státu. Orgány státu používají proto kolizních norem právního řádu svého státu. Prikazuje-li taková kolizní norma použít ustanovení právního řádu cizího státu, vzniká otázka, zda se má použít věcných norem, které spadají do cizího právního řádu či kolizní norma cizího práva. Pokud tato kolizní norma odkazuje opět k jinému právu, výsledkem je zpětný či další odkaz. Zpětný odkaz je situace, kdy kolizní norma tuzemského práva odkazuje na jiný právní řád a kolizní norma tohoto právního řádu, která má být použita, odkazuje opět na tuzemský právní řád. Dalším odkazem se rozumí případ, kdy kolizní norma tuzemského práva prikazuje použití cizího právního

⁸⁴ „Ustanovení zahraničního právního řádu, jehož se má použít podle ustanovení tohoto zákona, nelze použít, jestliže by se účinky tohoto použití zjevně přičily veřejnému pořádku. Ze stejných důvodů nelze uznat cizí rozhodnutí, cizí soudní smír, cizí notářskou a jinou veřejnou listinu, cizí rozhodčí nález, nebo provést procesní úkon k dožádání z ciziny, anebo uznat právní poměr nebo skutečnost, které vznikly v cizině nebo podle zahraničního právního řádu.“

⁸⁵ MALACKA, Michal a Lukáš RYŠAVÝ. *Mezinárodní právo soukromé: základy obecné a zvláštní části*. Praha: Leges, 2018. Student (Leges), str. 68.

řádu a podle kolizní normy tohoto cizího práva se má použít práva třetího dalšího státu.⁸⁶ Právní řády některých států zpětný a další odkaz nepřipouštějí (např. Řecko, Dánsko, Norsko). Mezinárodní smlouvy většinou uvádějí, že odkazují jen k hmotnému právu⁸⁷. Evropská nařízení většinou zpětný a další odkaz výslovně vylučují.⁸⁸

Předběžná otázka v mezinárodním právu soukromém spočívá v tom, že v cizím hmotném právu, které se použije na základě tuzemské kolizní normy, mohou záviset některé právní účinky na tom, zda je dána určitá právní skutečnost nebo určitý právní poměr, které jinak, v jiné souvislosti, mohou být předmětem samostatného posouzení a existují pro ně také zvláštní kolizní normy.⁸⁹ V mezinárodním manželství může tak předběžná otázka vzniknout v případě soudního řízení o majetkovém vypořádání manželů či sporů z dohody o majetkových poměrech manželů, která spočívá v otázce právní způsobilosti každého z manželů takovou dohodu uzavřít.⁹⁰

⁸⁶ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-550-0, str. 154-155.

⁸⁷ Kolizní normy v úmluvách vypracovaných Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého.

⁸⁸ Např. nařízení Řím III čl. 11: „*Stanoví-li toto nařízení použití práva některého státu, rozumí se tím právní předpisy platné v tomto státě, s výhradou pravidel mezinárodního práva soukromého.*“

⁸⁹ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-550-0, str. 162.

⁹⁰ PFEIFFER, Magdalena. Kolizní nástrahy smlouveného majetkového režimu manželů. *Ad Notam*, 2019, č. 1, s. 20-26) dostupné z: [AN 1/2019 s. 20 - Beck-online \(cuni.cz\)](https://www.cuni.cz/AN/1/2019/s.20-Beck-online).

4. Kolizní úprava vzniku a zániku manželství

4.1 Vznik manželství

Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu do manželství vstupují.⁹¹ Mezinárodní prvek uzavření manželství může spočívat nejenom v odlišné státní příslušnosti snoubenců, ale také v možnosti uzavření manželství mimo území České republiky, případně v uzavření manželství cizích státních příslušníků před cizím zastupitelským úřadem nacházejícím se v České republice. Mezinárodní prvek se může taktéž vyskytnout v případě uzavření manželství v ohrožení života, pokud k takovému uzavření dojde v zahraničí.

Těžiště právní úpravy nalezneme především ve dvoustranných smlouvách o právní pomoci,⁹² které mají přednost před zákonnou a unijní úpravou. Na poli Evropské unie v současné době neexistuje žádný předpis upravující kolizní problematiku způsobilosti uzavření manželství, podmínek platnosti či formu uzavření manželství.⁹³ V národní úpravě se otázky vzniku manželství nachází v OZ, který stanoví obecný rámec pro hmotněprávní úpravu manželství, v zákoně o matrikách a v ZMPS. Kolizní normou pro uzavření manželství, zejména pro otázky týkající se formy a náležitostí uzavření manželství, je ustanovení § 48 ZMPS.

4.1.1 Způsobilost uzavřít manželství

Dle § 48 odst. 1 ZMPS se způsobilost uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti, řídí právním řádem státu, jehož je tato osoba občanem. ZMPS tak navázal na původní právní úpravu v ZMPS z roku 1963, která byla totožně uvedena v ustanovení § 19 ZMPS. Do rozsahu této kolizní normy Kučera řadí otázky věkové hranice manželů a manželských překážek spočívající v blízkém příbuzenském vztahu mezi snoubenci, nedostatek duševního či fyzického

⁹¹ § 656 odst. 1 OZ.

⁹² Např. Smlouva o právní pomoci s bývalým Sovětským svazem čl. 18.

⁹³ FIŠEROVÁ, Zuzana. § 48 [Rozhodné právo pro uzavření manželství]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 256.

zdraví, již existující manželství a náležitosti souhlasu osoby či orgánu.⁹⁴ Ustanovení § 48 odst. 1 ZMPS je *lex specialis* ve vztahu k ustanovení § 29 ZMPS, které upravuje obecné otázky právní osobnosti a svéprávnosti fyzické osoby. Pod danou problematiku tedy můžeme taktéž podřadit i otázky svéprávnosti a způsobilosti k právnímu jednání v obecném smyslu.

Hraničním určovatelem pro způsobilost osoby uzavřít manželství je její státní příslušnost. Podmínky pro uzavření manželství je však nutné zkoumat u každého snoubence zvlášť, a to vždy podle odpovídajícího právního řádu, přičemž rozhodující je státní příslušnost snoubence v době uzavření manželství. Pokud tedy do manželství bude vstupovat občan České republiky a občan Itálie, způsobilost uzavřít manželství se posoudí podle českého a italského právního řádu zvlášť. Pro snoubence s českým státním občanstvím se použije ZMPS, konkrétněji OZ. V důsledku tohoto postupu mohou nastat aplikační problémy, které mohou mít za následek vznik tzv. kulhajícího manželství.

Kulhající manželství neboli *matrimonium claudicans* je případ, kdy podmínky pro uzavření manželství dle příslušného právního řádu státu jsou splněny pouze u jednoho snoubence a to tak, že například dle českého práva manželství platně uzavřeno bylo, ale podle práva státního občanství druhého ze snoubenců je manželství neplatné. Jako příklad lze uvést situaci, kdy podle právního řádu cizího státu se může pravomocný rozvod jednoho ze snoubenců posuzovat jako překážka uzavření dalšího manželství, přičemž český právní řád rozvod jako překážku uzavření nestanovuje.⁹⁵ V takovém případě se právní věda přiklání k výhradě veřejného pořádku dle ustanovení § 4 ZMPS a uzavření manželství by tak mělo být snoubencům v České republice umožněno. Každopádně je zde namístě zmínit v této souvislosti i čl. 11 Haagské úmluvy o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití ze dne 1. června 1970, který stanoví, že stát, který je povinen uznat rozvod na základě této úmluvy, nemůže žádnému z manželů zakázat uzavření nového manželství z důvodu, že právo jiného státu tento rozvod neuznává.⁹⁶ Česká republika je jejím smluvním státem, tudíž je její úpravou vázána.

⁹⁴ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, str. 236.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Čl. 11 Vyhlášky č. 131/1976 Sb. o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití.

K aplikaci ustanovení o výhradě veřejného pořádku by rovněž došlo, pokud by překážkou uzavření manželství dle právního řádu druhého snoubence bylo náboženství, rasa, příslušnost k etniku či jiný diskriminační důvod.⁹⁷

Mezinárodní prvek může nastat také pokud cizí státní příslušník se rozhodne uzavřít manželství na území České republiky. V takovém případě musí matričnímu úřadu předložit doklady uvedené v Zákoně o matrikách.⁹⁸ K těmto dokladům se řadí například rodný list, doklad o státním občanství či doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství ne starší než 6 měsíců, je-li cizím státem vydáván. Snoubenec cizinec, který není občanem Evropské unie ani občanem státu Dohody o Evropském hospodářském prostoru, má povinnost předložit matričnímu úřadu také potvrzení vydané Policií České republiky o oprávněnosti pobytu na území České republiky. Přičemž platí, že toto potvrzení nesmí být ke dni uzavření manželství starší sedmi pracovních dnů.⁹⁹

Povinnost předložit doklady ověřující totožnost a způsobilost uzavřít manželství vyplývá z ustanovení § 664 OZ. Na základě druhého odstavce tohoto ustanovení může matriční úřad předložení těchto dokladů prominout, je-li jejich opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou. Příkladem těžko překonatelné překážky může být situace, kdy určité dokumenty nejsou domovským státem cizince vůbec vydávány nebo také tehdy, kdy není ospravedlnitelné žádat po cizinci kontakt s orgány jeho domovského státu, a to například pokud mu byl v České republice poskytnut azyl.¹⁰⁰

Co se týká právní úpravy, tak rovněž některé bilaterální smlouvy o právní pomoci obsahují kolizní úpravu pro uzavření manželství. Ve většině z nich je hraniční určovatel totožný s úpravou v ZMPS, tj. státní občanství snoubence v době uzavírání manželství. Avšak některé z těchto smluv stanoví pravidla odlišná. Těmi smlouvami jsou smlouvy o právní pomoci s Bulharskem, Kubou, bývalou Jugoslávií, bývalým SSSR a Vietnamem. Na základě ustanovení obsažených v těchto

⁹⁷ PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, ZAVADILOVÁ, Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 326.

⁹⁸ §35 Zákona o matrikách.

⁹⁹ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-046-8. str 246.

¹⁰⁰ PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, ZAVADILOVÁ, Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 326.

smlouvách se okolnosti vylučující uzavření manželství posuzují namísto práva státu, jehož je snoubenec občanem, podle práva státu, kde se manželství uzavírá.¹⁰¹

4.1.2 Forma uzavření manželství

Forma uzavření manželství se dle ustanovení § 48 odst. 2 ZMPS řídí právním řádem platným v místě, v němž se manželství uzavírá. Tato úprava je opět totožně převzata z předchozího ZMPS z roku 1963, který ji upravoval ve svém ustanovení § 20. Hraniční určovatel se nazývá *lex loci celebrationis*. Jelikož se jedná o jiný hraniční určovatel než pro posouzení způsobilosti uzavřít manželství, není vyloučeno, že se jednotlivé aspekty platnosti uzavření manželství budou posuzovat dle dvou či výjimečně více právních řádů. Pod rozsah této kolizní normy patří vnější náležitosti uzavření manželství, zejména zda se jedná o sňatek civilní, zda byl sňatek uzavřen na státním území či mimo.¹⁰² Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu Cpj 67/66 lze pod rozsah ustanovení upravující formu uzavření manželství zařadit i přípustnost projevit vůli uzavřít manželství zástupcem a způsob, jakým způsobem to může být realizováno.¹⁰³

Český právní řád počítá s dvěma formami sňatečného obřadu, a to se sňatkem občanským a se sňatkem církevním. Občanský sňatek uzavírají snoubenci za přítomnosti matrikáře. Církevním sňatkem je sňatek, kdy snoubenci projevují vůli, že spolu vstupují do manželství osobně před orgánem církve nebo náboženské společnosti, která je k tomu oprávněna dle jiného právního předpisu.¹⁰⁴ Obě formy sňatečných obřadů jsou rovnoprávnými způsoby uzavření manželství i pro manželství s mezinárodním prvkem. Mnoho právních řádů cizích států však stanoví jako obligatorní formu uzavření manželství občanský sňatek.¹⁰⁵ V této souvislosti je však třeba upozornit i na některé dvoustranné smlouvy o právní pomoci, které mohou uznávat pouze

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² FIŠEROVÁ, Zuzana. § 48 [Rozhodné právo pro uzavření manželství]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 254.

¹⁰³ PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, ZAVADILOVÁ, Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 329.

¹⁰⁴ Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení náboženských společností a o změně některých zákonů.

¹⁰⁵ Např. Německo.

občanskou formu sňatku, a tak absolutní rovnováha forem není pro české občany vstupující do manželství s mezinárodním prvkem zaručena.¹⁰⁶

4.1.3 Uzavření manželství na zastupitelském úřadě

Sňatek mimo území České republiky lze uzavřít na základě ustanovení § 668 OZ před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem. Mezinárodní prvek tak může vzniknout i v případě, pokud dojde k uzavření manželství dvou českých občanů na zastupitelském úřadě České republiky v zahraničí. Jedná se o tzv. konzulární sňatek. Konzulárním sňatkem se rozumí manželství uzavřené před zastupitelským úřadem jednoho státu na území druhého státu.¹⁰⁷

Možnost uzavřít manželství na zastupitelském úřadě v zahraničí vyplývá z Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích. Na základě čl. 5 odst. 1 písm. f) konzulární funkce náleží v provádění funkce civilního matrikáře za předpokladu, že to není v rozporu se zákony a předpisy státu, kde je konzulární mise umístěná, tj. zastupitelský úřad může tuto činnost vykonávat pouze za předpokladu, že to není v rozporu s právními předpisy přijímajícího státu.¹⁰⁸ ZMPS na uvedenou situaci reaguje kolizní normou v ustanovení § 48 odst. 3, dle které se uzavření manželství na zastupitelském úřadě řídí českým právním řádem. Dle důvodové zprávy se použije českého právního řádu při uzavírání manželství na zastupitelském úřadu České republiky v zahraničí z toho důvodu, aby došlo k odstranění možných výkladových potíží. Zastupitelský úřad je taktéž vázán dvoustrannými konzulárními úmluvami, které mají přednost před vnitrostátní úpravou.¹⁰⁹

Osobou oddávající bude vedoucí konzulárního úřadu nebo konzulární úředník. Podmínky uzavření manželství a forma sňatku se budou řídit právními předpisy dané země, ve kterém k uzavření sňatku dojde. Naopak způsobilost občana České republiky a podmínky platnosti

¹⁰⁶ PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, ZAVADILOVÁ, Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. str. 327.

¹⁰⁷ PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, ZAVADILOVÁ, Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 328.

¹⁰⁸ FIŠEROVÁ, Zuzana. § 48 [Rozhodné právo pro uzavření manželství]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 255.

¹⁰⁹ Tamtéž.

takového manželství se budou řídit českým právním řádem. Prvním krokem k uzavření manželství v cizině je kontaktování příslušného konzulárního pracovníka na zastupitelském úřadě, před kterým mají snoubenci v plánu své manželství uzavřít. Snoubenci si následně obstarají doklady potřebné k takovému uzavření sňatku. Množství a druhy dokladů se liší podle toho, zda snoubenci hodlají vstoupit do manželství na území jiného členského státu Evropské Unie či na území třetí země. Před samotným svatebním obřadem posoudí zastupitelský úřad České republiky sňateční způsobilost snoubenců a zda uzavření manželství nebrání žádné jiné okolnosti. Po uzavření manželství příslušný úřad vyplní formulář protokolu o uzavření manželství, který se spolu s ostatními doklady zašle zvláštní matrice, kterou vede Úřad městské části Brno-střed. Ta následně manželům na základě žádosti vydá oddací list.¹¹⁰

K uzavírání manželství českým občanem v zahraničí se v minulosti vyjadřoval také Nejvyšší soud České republiky. Dle Nejvyššího soudu může český občan uzavřít v cizině manželství jak před českým orgánem k tomu zmocněným, tak i před státním orgánem zmocněným k tomu právním řádem země, kde se manželství uzavírá. Pokud tedy český občan uzavře manželství v cizině před zastupitelským úřadem dalšího státu, pak by se jednalo o platně uzavřené manželství jen v tom případě, kdy by právní řád státu, na jehož území byl sňatek uzavřen, obsahoval právní úpravu, jež by uzavírání manželství mezi cizími státními příslušníky před zmocněným orgánem jiného cizího státu dovozovala.¹¹¹

Český právní řád rovněž umožňuje dvěma cizincům uzavřít sňatek na území České republiky před cizím zastupitelským úřadem. Forma těchto sňatků se bude tedy řídit českým právem dle ustanovení § 48 odst. 2 ZMPS. V takovém případě je taktéž povinnost dodržovat mezinárodní závazky, které vyplývají z dvoustranných smluv o právní pomoci a taktéž ze smluv konzulárních.¹¹²

Český občan však nemůže uzavřít manželství, i pokud druhým snoubencem bude občan cizího státu, na zastupitelském úřadu cizího státu nacházejícího se na území České republiky. Toto

¹¹⁰ Sňatek v zahraničí [online]. Ministerstvo zahraničí České republiky, 2017 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/cestujeme/jak_resit_situace_v_zahranici/snatek_v_zahranici.html.

¹¹¹ Stanovisko Nejvyšší soud ČR – kolegium ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86.

¹¹² PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, ZAVADILOVÁ, Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, str. 538.

pravidlo, které předchází ZMPS roku 1963 neobsahoval, je zakotveno v ustanovení § 48 odst. 4 ZMPS. Pokud by tak český občan uzavřel manželství na zastupitelském úřadu cizího státu v České republice, manželství by dle českého práva platně nevzniklo. Výsledkem by opět bylo kulhající manželství. Problém by však mohl nastat i při případné snaze napravení tohoto nežádoucího stavu, a to v případě, že by snoubenci chtěli manželství uzavřít znovu. Stát, který by v tomto případě považoval manželství za platně uzavřené, by zřejmě nemohl snoubenci poskytnout doklad o právní způsobilosti k uzavření manželství, jelikož je snoubenec již manželským svazkem vázán. České orgány by v tomto případě měly postupovat tak, že by předmětný doklad neměly od snoubence požadovat.¹¹³

Manželství může být uzavřeno v zahraničí taktéž v případě přímého ohrožení života snoubenců. Na základě ustanovení § 667 OZ může sňatečný obřad provést velitel námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo velitel letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice a, je-li alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky, rovněž velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.

4.2 Zánik manželství

Stejně jako pro vznik manželství platí i pro zánik manželství, že může zaniknout pouze ze zákonem stanovených důvodů. Tuzemská právní úprava rozlišuje mezi zánikem manželství za života manželů nebo zánikem manželství z důvodu smrti nebo prohlášení za mrtvého. Za života manželů může manželství zaniknout rozvodem, změnou pohlaví nebo i prohlášením manželství za neplatné.¹¹⁴ V zahraničních právních úpravách může manželství zaniknout také rozlukou. Tato kapitola se však převážně věnuje kolizní úpravě rozvodu manželství.

¹¹³ FIŠEROVÁ, Zuzana. § 48 [Rozhodné právo pro uzavření manželství]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 255.

¹¹⁴ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, str 189.

4.2.1 Rozvod manželství

Rozvod manželství je dle české právní úpravy ukončení manželského soužití za života manželů. Je jedním z nejběžnějších způsobů zániku manželství.¹¹⁵ České právo neupravuje, na rozdíl od právních řádů některých států¹¹⁶, rozluku, tj. rozvod od stolu a lože. Podstata rozluky spočívá v tom, že sama o sobě manželství neruší. V jejím důsledku zanikají pouze některá vzájemná práva a povinnosti mezi manželi, a to zejména právo společného bydlení.¹¹⁷

Předchozí ZMPS z roku 1963 při určení rozhodného práva pro rozvod manželství obsahoval hraničního určovatele společné státní příslušnosti s časovou stabilizací v době zahájení řízení. Pokud manželé byli občany různých států, řídil se rozvod českým právním řádem.¹¹⁸ Současnou vnitrostátní kolizní normou je ustanovení § 50 ZMPS. Jelikož zákonodárce odvozuje rozhodné právo pro rozvod manželství od práva, jímž se řídí osobní poměry manželů, tak ustanovení § 50 ZMPS tedy samotnou úpravu neobsahuje, nýbrž odkazuje na ustanovení § 49 odst. 1 ZMPS, které rozhodnou úpravu pro osobní poměry manželů stanoví. Účelem takového postupu je zajistit, aby se rozvod manželství a osobní poměry manželů řídily, pokud možno stejným právem, neboť na základě důvodové zprávy k rozvodu dochází v důsledku poruch v osobních vztazích manželů. A je tak logické, aby se rozvod řídil tím právním řádem, kterým se v době zahájení řízení řídí tyto vztahy.¹¹⁹

Hraniční určovatel pro rozvod manželství je opět kaskádovitý. Základním hraničním určovatelem je společné státní občanství manželů. Pokud manželé jsou různé státní příslušnosti, budou se řídit jejich právní poměry právním řádem v místě, kde mají společný obvyklý pobyt. Pokud i tento hraniční určovatel selže, jejich poměry se budou řídit právem českým. Určení rozhodného práva se stabilizuje k okamžiku zahájení řízení o rozvod manželství.

¹¹⁵ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, str. 195.

¹¹⁶ Např. Španělsko, Itálie, Francie, Portugalsko.

¹¹⁷ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 341.

¹¹⁸ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik, str. 260.

¹¹⁹ FIŠEROVÁ, Zuzana. § 50 [Rozhodné právo pro rozvod]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 262.

Dochází-li tedy k rozvodu dvou občanů Dánska, jejich manželství bude rozvedeno na základě dánského práva. V případě česko-dánských manželů majících obvyklý pobyt na území Dánska se taktéž použije dánské právo. Pokud mají oba obvyklý pobyt v České republice, tak se aplikuje právo české. Není však ale vyloučeno, že se použije právo třetího státu, mají-li obvyklý pobyt v tomto třetím státě. Za okolností, kdy nejsou občany téhož státu, ani nemají společný obvyklý pobyt, aplikuje se právo české (*lex fori*).¹²⁰

V případě, kdy kolizní norma odkáže na cizí právní řád a tento cizí právní řád rozvod nedovoluje (buď rozvod vůbec nezná, nebo ho nepřipouští pro konkrétní manželství), případně jej připouští jen za tíživých okolností, ZMPS tak umožňuje použít české právo. Podmínkou je však české občanství jednoho z manželů nebo obvyklý pobyt na území České republiky.¹²¹ Podobné ustanovení obsahovala již úprava v ZMPS z roku 1963. Účinný zákon však rozšířil možnosti pro aplikaci českého právního řádu.¹²² V současné době rozvod manželství upravují všechny členské státy Evropské unie. Posledním členským státem, který zahrnul úpravu rozvodu do svého právního řádu až v roce 2011, byla Maltská republika.¹²³

Soud by měl přistoupit k použití této podpůrné kolizní normy jen v případě, pokud by rozvodu dle cizího práva nebylo možné vůbec dosáhnout či za opravdu mimořádně tíživých okolností. Měl by tak rozhodnout o použití českého práva pouze ve výjimečných a odůvodněných případech, protože v případě nepoužití normy cizího právního řádu by rozhodnutí o rozvodu manželství nemuselo být v cizím státě uznáno a došlo by ke vzniku kulhajícího manželství, kdy manželství v cizím právu bude stále trvat, ale v českém právu bude již zrušeno. Uplatnění podpůrné kolizní normy tedy zřejmě nebude připadat v úvahu při odkázání kolizní normy na právní řád členského státu Evropské unie.

Příkladem mimořádně tíživé okolnosti může být požadavek na splnění nepřiměřených podmínek, které by cizí právní řád vyžadoval od manželů usilujících o rozvod. Cizí právní řád také může být k jednomu z manželů diskriminační na základě pohlaví, rasy, náboženství či jiného

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik, str. 262.

¹²² FIŠEROVÁ, Zuzana. § 50 [Rozhodné právo pro rozvod]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 262.

¹²³ Srov. právní úpravu v jednotlivých státech: [Couples in Malta \(coupleseurope.eu\)](http://Couples in Malta (coupleseurope.eu)).

hlediska. V takovém případě by soud měl odmítnout použití cizího právního řádu na základě výhrady veřejného pořádku. Je však třeba si všimnout, že hranice mezi podpurnou kolizní normou a výhradou veřejného pořádku je velmi tenká.¹²⁴

V rámci unijního práva byly kolizní normy unifikovány v nařízení Řím III, kterým se zavádí posílení spolupráce ve věcech rozvodu a rozluky. Jelikož se jedná o posílenou spolupráci, nařízení se tak vztahuje pouze na členské státy, které se posílené spolupráce účastní. Česká republika se jí však spolu s dalšími státy neúčastní.¹²⁵ Hlavním principem, na kterém je nařízení Řím III postaveno, je princip tzv. zasvěcení volby manželů. Smyslem je, aby každý z manželů byl informován o všech dopadech volby rozhodného práva a také aby byli oba na základě všech relevantních informací schopni udělat takovou společnou volbu, která by nebyla na újmu práv a rovných možností obou manželů.¹²⁶ Nařízení se vztahuje na rozvod a rozluky s mezinárodním prvkem, přičemž se nepoužije na předběžné otázky, které vyvstanou v průběhu řízení, na právní způsobilost manželů, platnost nebo uznání manželství, prohlášení manželství za neplatné, jména manželů, majetkové důsledky manželství či na vyživovací povinnosti.¹²⁷

Pravidla pro volbu rozhodného právního řádu obsahuje čl. 5 nařízení. Na základě tohoto ustanovení si manželé mohou zvolit rozhodné právo z taxativního výčtu právních režimů států, ke kterým jsou manželé vázání určitým vztahem. Tím právem může být buď právo státu, v němž mají manželé v okamžiku dohody obvyklé bydliště, nebo právo státu, v němž měli manželé poslední obvyklé bydliště, pokud zde jeden z nich v době uzavření dohody stále bydlí. Další možností je výběr práva státu, jehož je jeden z manželů v době uzavření dohody státním příslušníkem nebo v poslední řadě práva místa soudu.

Nařízení Řím III taktéž obsahuje úpravu pro situaci, kdy si manželé rozhodné právo pro rozvod či rozluky sami nezvolí. V tomto případě se aplikuje čl. 8 nařízení a rozvod se bude řídit následujícími hraničními určovatelí postavenými opět kaskádovitě: právo státu, v němž mají manželé obvyklé bydliště v okamžiku zahájení řízení u soudu; právo státu v němž měli manželé

¹²⁴ FIŠEROVÁ, Zuzana. § 50 [Rozhodné právo pro rozvod]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 262-265.

¹²⁵ Dánsko, Estonsko, Finsko, Irsko, Kypr, Nizozemsko, Polsko, Řecko, Slovensko, Švédsko.

¹²⁶ Bod 18. Preambule nařízení Řím III.

¹²⁷ Čl. 1 nařízení Řím III.

poslední obvyklé bydliště, pokud k ukončení pobytu nedošlo dříve než rok před zahájením řízení u soudu a jeden z manželů v tomto státě stále ještě pobývá v okamžiku zahájení řízení u soudu; právní řád státu, jehož státní příslušnost mají oba manželé v okamžiku zahájení řízení u soudu; nebo právní řád státu, u jehož soudu bylo zahájeno řízení.

Narižení Řím III se dále zabývá materiální a formální stránkou souhlasu o změně rozluky na rozvod, o vyloučení zpětného a dalšího odkazu či veřejným pořádkem. Přičemž narižení stanoví, že nemá žádný vliv na použití narižení Brusel II bis.¹²⁸

Tím, že se Česká republika posílené spolupráce neúčastní, zůstává zde i nadále nezbytnou aplikace vnitrostátních ustanovení dle ZMPS. Důležité je také zohledňovat to, že soudy členských států budou při použití Narižení Řím III aplikovat právo, na něž jeho ustanovení navazují, bez ohledu na to, zda se jedná o členský stát účastnící se této posílené spolupráce, či ne. Narižení Řím III se může rozhodování českých soudů dotknout například tehdy, zkoumá-li soud možnost přijetí zpětného či dalšího odkazu.¹²⁹

V rámci unijní úpravy je důležité opět zmínit narižení Brusel II bis, který upravuje mezinárodní pravomoc týkající se rozvodu manželství, platnosti manželství a z mezinárodního hlediska také odluky. V rámci tohoto narižení se pro rozvod manželství stanovuje taktéž mezinárodní pravomoc pro uznání a výkon rozhodnutí.¹³⁰

Zánik manželství a důsledky zániku manželství se mimo jiné mohou řídit také mezinárodními smlouvami a dvoustrannými smlouvami o právní pomoci mezi jednotlivými státy. Úprava kolizních norem v něm obsažených obvykle koresponduje s národní úpravou a využívá hraniční určovatele převážně státní příslušnosti a *lex fori*.¹³¹ Jako jasný příklad lze uvést opět smlouvu o právní pomoci s bývalým SSSR na základě níž, se rozvod manželství řídí právním

¹²⁸ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik, str. 264-265.

¹²⁹ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-368-5. s. 343.

¹³⁰ MALACKA, Michal a Lukáš RYŠAVÝ. *Mezinárodní právo soukromé: základy obecné a zvláštní části*. Praha: Leges, 2018. Student (Leges), str. 184-185.

¹³¹ FIŠEROVÁ, Zuzana. § 50 [Rozhodné právo pro rozvod]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiri. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 267.

řádem smluvní strany, jejímž občany jsou manželé v době podání návrhu na rozvod. Tudíž pokud dochází k rozvodu manželství například dvou osob české nebo ruské státní příslušnosti, tak základním hraničním určovatelem je státní občanství. Smlouva dále stanoví, že pokud se jedná o rozvod mezi občanem jedné smluvní strany a občanem druhé smluvní strany, tj. česko-ruské manželství, bude se aplikovat právní řád strany, u jejíž orgánů řízení o rozvod probíhá (*lex fori*).¹³²

4.2.2 Kolizní úprava pro prohlášení manželství za neplatné a pro určení, zda tu manželství je či není

I když se v tomto případě nejedná o zánik manželství v pravém slova smyslu, je zde namísto kolizní úpravu rozhodnou pro prohlášení manželství za neplatné a pro určení, zda tu manželství je či není, zmínit. Dle tuzemské právní úpravy je neplatné manželství takové manželství, které vzniklo i přestože trpí právní vadou. Taková vada může spočívat v existenci zákonných či jiných překážek bránících uzavření manželství. V případě určení, zda tu manželství je či není, se hovoří o zdánlivém manželství. Toto manželství trpí vadou tak závažné povahy, na které je třeba bezvýhradně trvat. Proto se na něj hledí, jako by nikdy nebylo uzavřeno. Nikdy nevzniklo a nemá tak žádné právní následky.

Kolizní normou pro prohlášení manželství za neplatné nebo pro zjištění, zda tu manželství je či není, je ustanovení § 50 odst. 3 ZMPS. Toto ustanovení však samostatné pravidlo pro určení rozhodného práva neobsahuje. Stanoví pouze okamžik pro časovou stabilizaci kolizních norem obsažených v ustanovení § 48 ZMPS tj, pro způsobilost uzavřít manželství a platnost manželství a formu jeho uzavření.¹³³ Při prohlášení manželství za neplatné či při určení, zda tu manželství je či není se způsobilost uzavřít manželství a forma jeho uzavření posuzují dle právních řádů rozhodných pro ně v době uzavření manželství. Přičemž hraničním určovatelem pro způsobilost

¹³² Čl. 26 Vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních.

¹³³ FIŠEROVÁ, Zuzana. § 50 [Rozhodné právo pro rozvod]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jirí. Zákon o mezinárodním právu soukromém. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 265.

osoby uzavřít manželství je státní občanství a pro formu uzavření manželství místo, v němž se manželství uzavírá. Pro formu uzavření manželství je časová stabilizace tudíž zbytečná.¹³⁴

Přijetím této úpravy došlo k odstranění zjevného nedopatření v ustanovení § 22 odst. 3 ZMPS z roku 1963,¹³⁵ na základě kterého se prohlášení manželství za neplatné či určení, zda tu manželství je či není posuzovalo dle pravidel pro zrušení manželství rozvodem. Tato úprava vedla ke vzniku kulhajících manželství, které nejsou z hlediska mezinárodního práva soukromého žádoucím jevem.

Nařízení Řím III se dle čl. 1 odst. 1 písm. b) a c) nepoužije pro určení rozhodného práva pro posouzení existence a platnost manželství. Určení rozhodného práva však upravují i některé dvoustranné smlouvy o právní pomoci. Ty vycházejí ze stejného kolizního řešení jako ZMPS. Jako příklad lze opět uvést smlouvu o právní pomoci s bývalým Sovětským svazem, která stanoví, že prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je či není, se řídí právním řádem smluvní strany, který byl použit dle č. 24 této smlouvy při uzavření manželství. Dle čl. 24 opět způsobilost osoby uzavřít manželství se řídí právem státu, jehož je daná osoba občanem a forma uzavření manželství dle místa, kde k jeho uzavření došlo.

Obecně nařízení Řím III má přednost před mezinárodními smlouvami, které byly uzavřeny výlučně mezi zúčastněnými členskými státy Evropské unie, v rozsahu, v němž upravují stejné záležitosti.¹³⁶ Ale jelikož se Česká republika této posílené spolupráce neúčastní a není tak nařízením Řím III vázána a jelikož nařízení Řím III není použitelné pro prohlášení manželství za neplatné a pro určení, zda tu manželství je či není, uplatní se pro ni přednostně mezinárodní smlouvy o právní pomoci. Pokud však záležitosti prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je či není, v těchto smlouvách obsažené nejsou, aplikuje se vnitrostátní úprava dle ustanovení § 50 odst. 3 ZMPS.

¹³⁴ DOBIÁŠ, Petr. § 50 Právní stav komentáře je ke dni 1.1.2014. In: DOBIÁŠ, Petr aj. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: Komentář* [Systém ASPI]. Nakladatelství Leges [cit. 2021-11-1]. ASPI_ID KO9112012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

¹³⁵ PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, ZAVADILOVÁ, Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 928, str. 343

¹³⁶ DOBIÁŠ, Petr. § 50 Právní stav komentáře je ke dni 1.1.2014. In: DOBIÁŠ, Petr aj. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: Komentář* [Systém ASPI]. Nakladatelství Leges [cit. 2021-11-1]. ASPI_ID KO9112012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

K hmotněprávním podmínkám rozhodným pro platnost a existenci manželství vyjadřuje ve svých úvodních člancích Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství¹³⁷ (dále jen „NY Úmluva“). Státy se v úmluvě dohodly, že nebude právně uzavřen žádný sňatek bez úplného a svobodného souhlasu obou stran, vyjádřeného osobně, v přítomnosti příslušného orgánu a svědků, přičemž připustila možnost uzavření manželství bez osobní přítomnosti jednoho ze snoubenců, pokud k tomu opravňují výjimečné okolnosti.¹³⁸ Úmluva taktéž určila smluvním státům stanovit nejnižší věk pro uzavření manželství. Opět je zde vyjádřena možnost povolení výjimky uzavřít sňatek s mladší osobou pod danou věkovou hranicí, pokud jde o věk v zájmu nastávajících manželů.¹³⁹ Článek 3 úmluvy vytyčuje závazek smluvních států vytvořit matriku k registraci sňatků.

Dalším mezinárodněprávním dokumentem zabývajícím platností a existencí manželství je Úmluva o uzavírání a uznávání platnosti manželství z 14. března 1978. Česká republika se však mezi smluvní státy neřadí. Má širší působnost než NY Úmluva. Vyjadřuje automatické uznávání manželství mezi smluvními státy, zabývá se formálními náležitostmi uzavření manželství či zásadám, za kterých má smluvní stát právo odmítnout uznání manželství.

¹³⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 124/1968 Sb, o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství ze dne 10. prosince 1962.

¹³⁸ Čl. 1 NY Úmluvy.

¹³⁹ Čl. 2 NY Úmluvy.

5. Kolizní úprava osobních a majetkových poměrů a výživného mezi manželi

Obsahem manželství je soubor práv a povinností mezi manželi. Okamžikem uzavření manželství dochází ke změnám právního postavení muže a ženy. Vznikají tak vzájemná práva a povinnosti, které jsou spojeny se statutem ženatého muže a vdané ženy.¹⁴⁰ Tato práva a povinnosti se již tradičně rozlišují na osobní a majetková. Komentář k obecnému zákoníku občanskému z roku 1811 jako hlavní rozdíl uvádí, že práva osobní jsou nepřenositelná a nezděditelná, kdežto práva věcná čili majetková z manželství vznikající jsou přenositelná i zděditelná.¹⁴¹

ZMPS z roku 1963 zahrnoval jak osobní, tak majetkové poměry manželů do jedné kolizní normy, ve které byl pro oba instituty stanoven stejný hraniční určovatel. Tím hraničním určovatelem bylo společné státní občanství manželů. Dnešní ZMPS upravuje oba instituty odděleně. Na rozdíl od minulé úpravy je v zákoně také zakotvena kolizní norma pro vzájemnou vyživovací povinnost manželů. Tato kapitola se bude zabývat kolizní úpravou všech tří institutů.

5.1 Osobní poměry mezi manželi

K vymezení osobních poměrů mezi manželi lze přistoupit vylučovací metodou, a to tak, že osobními poměry jsou veškerá vzájemná práva a povinnosti s výjimkou majetkových poměrů a vzájemné vyživovací povinnosti.¹⁴² Mezi taková práva a povinnosti patří v první řadě povinnost spolu žít, vzájemná věrnost, vzájemné zastupování v běžných záležitostech či například i otázka společného příjmení. Mezi osobní poměry manželů je dle tuzemské právní úpravy řazena i

¹⁴⁰ ŠVESTKA, Jiří, RADVANOVÁ, Senta, DVOŘÁK, Jan, *Občanské právo hmotné. Díl 3. 5. jubilejní aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 49.

¹⁴¹ SEDLÁČEK, Jaromír a František ROUČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 1. díl, Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V.Linhart, 1936, reprint Praha: Codex, 1998, str. 455.

¹⁴² ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 331.

vyživovací povinnost, avšak pro účely kolizní úpravy je upravena odděleně.¹⁴³ Některé právní řády mezi osobní poměry řadí i souhlas manžela k některým právním jednáním manželky, zákaz některých právních jednání mezi manželi či zákaz některých právních jednání manželky týkající se převzetí ručení za manžela.¹⁴⁴ Pokud by se v případě použití cizího právního řádu došlo ke zmíněným právům a povinnostem, je zde zapotřebí zvýšené opatrnosti, zda použití takové normy neodporuje tuzemskému veřejnému pořádku.

Hraničními určovateli pro výběr rozhodného práva jsou společné státní občanství, není-li, aplikuje se společný obvyklý pobyt manželů a není-li ani ten, tak *lex fori* tj. právo české.¹⁴⁵ Jedná se o případ tzv. kaskády, tedy následného hraničního určovatele, jehož princip je již definován v kapitole třetí této práce.

ZMPS z roku 1963 obsahoval pro uvedené poměry jen jediného hraničního určovatele, a to státní občanství. Pokud manželé neměli společné státní občanství, použilo se právo české. Obvyklý pobyt byl jako hraniční určovatel do nového ZMPS zařazen z důvodu respektu k prostředí, ve kterém manželé žijí a ve kterém právně jednají. Z tohoto důvodu je zde namísto zvýšená ochrana veřejného pořádku.¹⁴⁶ Jelikož se může státní občanství a obvyklý pobyt v průběhu manželství měnit, může dojít k mobilnímu konfliktu. V takovém případě se hraniční určovatel vyhodnocuje v okamžiku, kdy došlo k posuzované skutečnosti.¹⁴⁷

Pokud by tak zde byli manželé se společným například italským občanstvím, jejich osobní poměry by se řídily italským právem. V případě italsko-českého občanství, pokud by oba žili v Itálii, aplikovalo by se italské právo za použití hraničního určovatele obvyklého pobytu. V případě, že by ale žili na území jiného státu, použilo by se právo tohoto třetího státu. V situaci, kdy by manželé neměli ani společné státní občanství, ani společný obvyklý pobyt nebo by obvyklý pobyt nebylo možné určit, určilo by se jako rozhodné právo české dle *lex fori*.

¹⁴³ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str.330.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ § 49 ZMPS.

¹⁴⁶ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. 336, str. 256.

¹⁴⁷ BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 256.

Pro kolizní úpravu osobních poměrů mezi manželi neexistuje unifikující mezinárodní nebo unijní úprava. Je tak výlučně na každém národním zákonodárci, aby si osobní poměry manželů upravil. Na poli Haagské konference mezinárodního práva soukromého sice existuje úmluva upravující osobní poměry manželů¹⁴⁸, ale její úprava je již velmi zastaralá. Odlišně od právní úpravy mohou rozhodné právo pro osobní poměry však upravovat dvoustranné smlouvy o právní pomoci mezi konkrétními státy.¹⁴⁹

5.2 Majetkové poměry mezi manželi

Pod pojmem majetkové poměry mezi manželi je chápán právní režim majetku manželů. V českém právním řádu se takový režim nazývá společné jmění manželů. V jiných státech je označen například jako společenství majetku získaného z manželství, systém odděleného majetku či společenství majetku.¹⁵⁰ Lze konstatovat, že v členských státech Evropské unie nalezneme 27 majetkových režimů manželů, které se od sebe více či méně odlišují.¹⁵¹

K tomu, co vše může být také zahrnuto pod pojem majetkové poměry manželů, se vyjadřoval SFEU. Mezi majetkové poměry manželů, které vyplývají přímo z manželství, lze podřadit například správu manželčina odděleného majetku manželem¹⁵² či také spor bývalých manželů v rámci vypořádání majetkových práv k movité věci, kterou nabyli za trvání manželství.¹⁵³ V českém právním prostředí Nejvyšší soud pod majetkové poměry manželů

¹⁴⁸ Úmluva ze dne 17. července 1905 o kolizních normách týkajících se dopadů manželství na práva a povinnosti manželů v jejich osobním vztahu a na majetek manželů.

¹⁴⁹ Např. čl. 25 Vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních.

¹⁵⁰ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 331.

¹⁵¹ Přehled právní úpravy v jednotlivých státech Couples in Europe – The law for couple in 27 EU countries.

Couples in Europe [online]. CNUE, © 2012 [cit. 25. 10. 2021] Dostupné z: Couples in Europe (couplesurope.eu).

¹⁵² Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 31. března 1982. C. H. W. vs. G. J. H. Věc C-25/81, bod 7–9.

¹⁵³ Usnesení Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 14. června 2017. Todor Iljev vs. Blagovesta Iljeva. Věc C-67/17, bod 30, 32. Shodně stanovisko generální advokátky Rozès ze dne 27. ledna 1982. C. H. W. vs. G. J. H. Věc C-25/81, s. 1210.

podřazuje například řízení o vypořádání společného jmění manželů s mezinárodním prvkem po rozvodu¹⁵⁴ či řízení o určení zda nemovitost nacházející na území České republiky je součástí společného majetkového režimu manželů, jejichž manželství bylo rozvedeno zahraničním soudem.¹⁵⁵

Česká právní úprava rozlišuje tři formy společného jmění manželů, a to zákonný režim, smluvený režim a režim založený rozhodnutím soudu.¹⁵⁶ Vzhledem k tomu, že manželství se presumuje jako delší dobu trvající institut, kdy manželé svým společným jměním disponují a uzavírají vztahy se třetími osobami, je mimořádně důležité určit, kterým právním řádem se budou majetkové vztahy mezi manželi s mezinárodním prvkem řídit.¹⁵⁷ Manželé mají možnost si shodně s národním právem smluvně upravit režim společného majetkového jmění i s účinky v mezinárodním právu soukromém. Pokud tak však manželé neučiní, bude se výběr rozhodného práva řídit pravidly určenými v právních předpisech.

5.2.1 Rozhodný právní řád určený právními předpisy

Výchozí normou pro majetkové poměry manželů je Nařízení Rady (EU) č. 1103/2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství (dále jen „Nařízení o majetkových poměrech manželů“). Kolizní normy, které se v tomto nařízení nacházejí, mají tzv. univerzální charakter. Univerzální charakter spočívá v tom, že se tyto normy použijí bez ohledu na to, zda odkazují na právo jiného členského státu Evropské unie nebo i na třetí nečlenský stát. Jelikož se jedná o institut posílené spolupráce, ne všechny členské státy Evropské unie jsou jím vázány. Na rozdíl od České republiky, která nařízením vázána je, se nařízení neaplikuje například v Dánsku, Maďarsku, Slovensku či na Kypru.

Nařízení o majetkových poměrech manželů se použije pouze na manžele, kteří uzavřeli manželství nebo kteří určili právo rozhodné pro své majetkové poměry v manželství po 29.1.

¹⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 33 Nd 146/2013.

¹⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. dubna 2014, sp. zn. 22 Cdo 113/2013.

¹⁵⁶ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 337.

¹⁵⁷ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 338.

2019.¹⁵⁸ Nařízení se tak uplatní u manželství uzavřených 29.1.2019 a později a u manželství, která sice byla uzavřena před tímto datem, ale manželé si zvolili rozhodné právo pro majetkové poměry po 29.1.2019 dle tohoto nařízení. V ostatních případech se jejich majetkové právní poměry budou řídit vnitrostátními kolizními pravidly.¹⁵⁹

Nařízení o majetkových poměrech manželů stanoví ve svém čl. 26 rozhodné právo pro majetkové poměry manželů, tj. majetkový statut. Majetkovým statutem je právo státu prvního společného obvyklého pobytu manželů po uzavření manželství nebo pokud takový stát není, tak právo státu, jehož jsou manželé v době uzavření manželství státními příslušníky (neaplikuje se, pokud manželé nemají stejnou státní příslušnost). Pokud není, tak právo státu, k němuž mají oba manželé v době uzavření manželství nejužší vazbu.¹⁶⁰ Je zde namístě zmínit, co vlastně nejužší vazba neboli nejužší spojení znamená. Obecně princip nejužšího spojení je výraz pro dostatečně odůvodněnou a silnou vazbu na určitý právní řád. Dle Pauknerové je nejužší spojení třeba vykládat konkrétně, s přihlédnutím k tomu, jakému právnímu řádu má vztah určitá relevantní skutečnost. Tou skutečností může být například občanství, obvyklý pobyt, poloha věci či místo, kde došlo k určité události.¹⁶¹ V případě majetkových vztahů může být právním řádem státu, ke kterému mají manželé nejužší vazbu, dle mého názoru právní řád státu, ve kterém se nachází většina společného majetku.

Zpětný odkaz je dle čl. 32 Nařízení o majetkových poměrech manželů vyloučen. Na žádost jednoho z manželů se lze ale odchýlit a aplikovat právo posledního obvyklého pobytu manželů, pokud prokáže, že byl tento společný obvyklý pobyt výrazně delší než první společný obvyklý pobyt po uzavření manželství a oba manželé se při úpravě či plánování majetkových vztahů dovolávali práva tohoto jiného státu.¹⁶²

Vnitrostátní kolizní normou pro majetkové poměry manželů je ustanovení § 49 odst. ZMPS. Hraniční určovatel je opět kaskádovitý. Dle tohoto ustanovení se majetkové poměry

¹⁵⁸ Čl. 69 odst. 3 Nařízení o majetkovém režimu manželů.

¹⁵⁹ PFEIFFER, Magdalena. *Kolizní nástrahy smlouveného majetkového režimu manželů*. Ad Notam, 2019, č. 1, s. 20-26) dostupné z: [AN 1/2019 s. 20 - Beck-online \(cuni.cz\)](#).

¹⁶⁰ Čl. 26 Nařízení o majetkových poměrech manželů.

¹⁶¹ PAUKNEROVÁ, Monika. Prostor pro uvážení v českém mezinárodním právu soukromém: ohlédnutí se za mezinárodním právem soukromým k výročí Antonína Hobzy. *Právník*. 2016, roč. 155, č. 1, s. 25–26

¹⁶² Čl. 26 odst. 3 Nařízení o majetkových poměrech manželů.

manželů řídí primárně právem místa společného obvyklého pobytu manželů. Pokud manželé společný obvyklý pobyt nemají, jejich majetkové poměry se budou řídit právem státu, jehož jsou oba občany. Selže-li i tento hraniční určovatel, bude se postupovat dle českého práva. Když se toto ustanovení porovná s kolizní normou pro osobní poměry manželů, tak je zřejmé, že pro majetkové poměry je upřednostněno právo místa společného obvyklého pobytu manželů. Je tomu tak z důvodu, že právní úprava majetkových poměrů manželů se nedotýká pouze jich samotných, ale má dopad i na třetí osoby, a je tak vhodné, aby právní úprava byla co nejužší spojená s místem, kde manželé žijí a kde bude docházet k právním jednáním souvisejícím s tímto majetkem.¹⁶³

Opět je zde třeba upozornit na situaci mobilního konfliktu, k němuž může dojít v důsledku změny výše uvedených skutečností (manželé si změni občanství, přestěhují se). U majetkových poměrů může tak dojít k těžko přehledným situacím, proto kolizní úprava v některých státech stanoví řešení ve stabilizaci hraničního určovatele k určitému časovému momentu (osobní statut manžela v době uzavření sňatku, první společný obvyklý pobyt manželů po uzavření manželství apod.).¹⁶⁴

Pro manželské majetkové vztahy stejně jako pro osobní vztahy neexistuje funkční zastřešující mezinárodní úprava. Na půdě Haagské konference vznikla Haagská úmluva o rozhodném právu pro majetkové poměry v manželství z 14. března 1978 (dále jen „Haagská úmluva“). Česká republika však není smluvním státem. Tato úmluva stanoví pro výběr rozhodného práva dalšího hraničního určovatele, a to právní řád státu, ve kterém manželé společně založili své obvyklé bydliště po uzavření manželství.¹⁶⁵ Právní řád státní příslušnosti manželů se jako hraniční určovatel pro majetkové poměry manželů uplatní, pokud tak strany prohlásí¹⁶⁶ nebo pokud se jedná o právní řád nečlenského státu a manželé své první obvyklé bydliště založili ve státě, který učinil prohlášení podle čl. 5 nebo jde o nečlenský stát, jehož národní úprava mezinárodního práva soukromého rovněž umožňuje aplikovat právní řád státní příslušnosti jako hraničního určovatele.¹⁶⁷

¹⁶³ Čl. 26 odst. 3 Nařízení o majetkových poměrech manželů.

¹⁶⁴ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str.330.

¹⁶⁵ Čl. 3 písm. 3 Haagské úmluvy.

¹⁶⁶ Čl. 5 Haagské úmluvy.

¹⁶⁷ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, op.cit. str. 260.

Pokud však manželé nemají stejné místo obvyklého pobytu a ani stejnou státní příslušnost, jejich majetkový režim se bude řídit právem státu, se kterým je majetek nejvíce propojený.¹⁶⁸ Úmluva rovněž umožňuje vybrat si a změnit rozhodné právo. Manželé jsou však i v tomto případě limitováni výběrem právního řádu státu, jehož alespoň jeden z manželů je státním příslušníkem v době volby práva nebo právního řádu státu obvyklého bydliště alespoň jednoho z manželů taktéž v době volby práva.¹⁶⁹ Změna rozhodného práva se aplikuje pouze na majetek získaný od účinnosti této změny.¹⁷⁰

Také i některé dvoustranné smlouvy o právní pomoci obsahují kolizní úpravu pro majetkové poměry manželů. Často však upravují osobní a majetkové poměry v rámci jedné kolizní normy s hraničním určovatelem společné státní příslušnosti, a pokud manželé jsou odlišné státní příslušnosti, tak podle kritéria posledního společného bydliště.¹⁷¹ Jako příklad lze uvést již zmíněnou bilaterální smlouvu o právní pomoci s bývalým Sovětským svazem, která upravuje osobní a majetkové vztahy v kolizní normě s kaskádovitým hraničním určovatelem, a to v následujícím pořadí: společné bydliště, společné občanství, poslední společné bydliště, *lex fori*.¹⁷²

Který právní předpis a které právo se bude pro majetkové poměry manželů aplikovat, bude uvedeno na následující situaci. Je zde manželství, jehož mezinárodní prvek spočívá v odlišné státní příslušnosti manželů. Nejprve je třeba určit, zda manželství bylo uzavřeno před 29.1.2019 nebo po. Nařízení o majetkových poměrech manželů se bude aplikovat na manželství uzavřené po tomto datu a také v případě, kdy manželé po tomto datu uzavřeli dohodu o volbě práva dle nařízení. Pokud se nařízení aplikovat nebude, budou se právní poměry posuzovat dle vnitrostátních pravidel v ZMPS.

¹⁶⁸ Čl. 4 Haagské úmluvy.

¹⁶⁹ Čl. 6 Haagské úmluvy.

¹⁷⁰ Čl. 8 Haagské úmluvy.

¹⁷¹ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 331-332.

¹⁷² Čl. 25 Vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních.

Je však třeba se ještě podívat, zda neexistuje ustanovení v bilaterální smlouvě, která by tak mohla mít před vnitrostátní a unijní úpravou přednost. Vzájemný vztah konkurujících si ustanovení v těchto smlouvách a v Nařízení o majetkových poměrech manželů je řešen v čl. 62 nařízení. Dle tohoto článku není dotčeno uplatňování bilaterálních smluv, jejichž smluvní stranou byly členské státy v době přijetí nařízení. Nicméně však ve vzájemných vztazích členských států má Nařízení o majetkových poměrech manželů přednost před bilaterálními smlouvami, které členské státy uzavřely mezi sebou, a to v rozsahu, ve kterém se bilaterální smlouvy týkají otázek obsažených v tomto nařízení. Je třeba zmínit, že pro účely nařízení se za členské státy považují ty státy, které se účastní posílené spolupráce a jsou tak tímto nařízením vázány.¹⁷³ Lze tedy říci a situaci zobecnit, že přednost mají ty bilaterální smlouvy, které jsou uzavřené se třetími státy a se státy Evropské unie, které se této posílené spolupráce neúčastní.

5.2.2 Smluvený majetkový režim

Řada států umožňuje manželům před vznikem manželství či v jeho průběhu, aby si smluvně upravili své majetkové vztahy. V případě manželství s mezinárodním prvkem je taktéž významné, aby si manželé při uzavírání dohody o majetkovém režimu upravili i otázku rozhodného práva, kterým se budou práva a povinnosti manželů řídit. Mezinárodní prvek však může vzniknout i za trvání manželství, a to pokud se například manželé v budoucnu přestěhují do zahraničí.¹⁷⁴ V takovém případě tak na jejich vztahy bude potřeba aplikovat normy mezinárodního práva soukromého, jelikož nelze vyloučit, že jejich majetkové poměry budou podřízeny jinému právu, než je právo jejich společného státního občanství. Je proto třeba doporučit, aby manželé či budoucí manželé do dohody upravující jejich majetkový režim zařadili i ustanovení o rozhodném právu bez ohledu na skutečnost, že v manželství mezinárodní prvek zatím není.¹⁷⁵

Český právní řád umožňuje manželům či budoucím manželům si smluvně modifikovat zákonný majetkový režim. Pokud je smlouva uzavřena snoubenci, nabývá účinnosti okamžikem uzavření manželství. Ujednají-li si dohodu o majetkovém režimu manželé, nelze sjednat zpětný účinek takové dohody. Dohoda může obsahovat jakékoliv ujednání, ledaže to zákon zakazuje.

¹⁷³ PFEIFFER, Magdalena. *Kolizní nástrahy smluveného majetkového režimu manželů*. Ad Notam, 2019, č. 1, s. 20-26) dostupné z: [AN 1/2019 s. 20 - Beck-online \(cuni.cz\)](#).

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

Zákon zakazuje taková ujednání, jejichž podstatou je vyloučení možnosti manžela zabezpečovat rodinu či ujednání dotýkající se práv třetích osob. Pro smlouvu o manželském majetkovém režimu je vyžadována forma veřejné listiny. Je tedy potřebné, aby byla sepsána notářem.¹⁷⁶

V ZMPS nalezneme úpravu smluveného režimu manželů v ustanovení § 49 odst. 4. Tato kolizní norma stejně jako dle ZMPS z roku 1963 stanoví rozhodný právní řád pro smluvenou úpravu manželského majetkového práva takový, který byl rozhodný v době sjednávání smlouvy. Avšak na rozdíl od ZMPS z roku 1963 je nyní manželům umožněno, aby si pro úpravu jejich majetkových poměrů sami zvolili rozhodný právní řád, kterým se budou takové poměry řídit. Do této kolizní normy se řadí jak smlouvy za trvání manželství, tak i smlouvy předmanželské.¹⁷⁷

Výběr rozhodného právního řádu je však limitován bližším vztahem k manželům či snoubencům. Mohou si tak vybrat právní řád, jehož je jeden z manželů (snoubenců) občanem nebo v němž má jeden z nich obvyklý pobyt. Pokud je obsahem dohody nemovitá věc, mohou si zvolit právní řád, kde tato nemovitost leží či je zde možnost si zvolit český právní řád dle *lex fori*. Zákon taktéž stanoví povinnost vyhotovit dohodu formou veřejné listiny či jiné obdobné formy, kterou připouští cizí právo, pokud je dohoda uzavřena v zahraničí. Volba práva opět nesmí mít negativní důsledky na práva a oprávněná očekávání třetích stran.¹⁷⁸

Uzavřít dohodu o majetkovém režimu manželů umožňuje taktéž Nařízení o majetkových poměrech manželů. Opět je zde třeba zmínit, že se použije pouze na manžele, kteří uzavřeli manželství nebo kteří určili právo rozhodné pro své majetkové poměry v manželství po 29. lednu 2019¹⁷⁹ s přihlédnutím k dalším situacím zmíněným výše.

Kolizní úprava smluveného majetkového režimu manželů je upravena i v některých dvoustranných smlouvách o právní pomoci, přičemž platí, že tyto smlouvy mají aplikační přednost

¹⁷⁶ ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, str. 161-163.

¹⁷⁷ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 339.

¹⁷⁸ FIŠEROVÁ, Zuzana. § 49 [Rozhodné právo pro osobní a majetkové poměry manželů]. In: BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana, HORÁK, Pavel, PTÁČEK, Lubomír, SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 256.

¹⁷⁹ Čl. 69 odst. 3 Nařízení o majetkovém režimu manželů.

před národní a unijní úpravou. Pokud tedy nalezneme kolizní úpravu v bilaterální smlouvě, budeme aplikovat ji.

Z hlediska kolizní úpravy je třeba posuzovat dohodu o majetkovém režimu manželů z několika aspektů. Těmi hledisky jsou svéprávnost každého z manželů dohodu uzavřít, formální a materiální požadavky potřebné pro platnost dohody, přípustnost uzavření dohody, tj. zda se manželé mohou dle rozhodného práva odchýlit od zákonné úpravy stanovené pro manželské majetkové poměry a taktéž z hlediska toho, co si mohou manželé v dohodě ujednat a v jakém rozsahu.¹⁸⁰

Otázka právní způsobilosti manželů sjednat si majetkový režim je výslovně vyňata z působnosti nařízení o majetkových poměrech manželů.¹⁸¹ Pro způsobilost manželů uzavřít takovou dohodu není obsažena kolizní norma ani v ZMPS ani v jiných dvoustranných smlouvách o právní pomoci. Je tak třeba postupovat dle kolizního pravidla osobního statutu fyzických osob. Na základě ZMPS se bude aplikovat právní řád státu, v němž má osoba v rozhodné době obvyklý pobyt, avšak postačí, aby osoba byla způsobilá dle práva státu, v němž byla dohoda uzavřena.¹⁸²

Taktéž způsobilost k právnímu jednání každého z manželů je třeba posoudit samostatně. Dohodu zpravidla budou manželé uzavírat na území jednoho státu, kdy pro uzavření bude dostačující, aby byli manželé způsobilí dle práva státu, ve kterém bude dohoda uzavřena. To však může být dotčeno ustanovením některé dvoustranné smlouvy o právní pomoci, ve které může být rozhodné právo pro určení osobního statutu zejména stanoveno na základě hraničního určovatele státní příslušnosti. Jestliže budou manželé odlišné státní příslušnosti a bude se aplikovat úprava některé ze smluv o právní pomoci, tak způsobilost každého z manželů k uzavření smlouvy je posuzována dle tohoto jiného rozhodného práva.¹⁸³

V souvislosti s právní způsobilostí manželů je hodné posuzovat také rozhodné právo pro platnost a přípustnost uzavření dohody. Při určování rozhodného práva pro platnost dohody je

¹⁸⁰ PFEIFFER, Magdalena. Kolizní nástrahy smluveného majetkového režimu manželů. Ad Notam, 2019, č. 1, s. 20-26) dostupné z: [AN 1/2019 s. 20 - Beck-online \(cuni.cz\)](#).

¹⁸¹ Čl. 1 odst. 2 písm. a) Nařízení o majetkových poměrech manželů.

¹⁸² § 29 odst. 1 a 2 ZMPS.

¹⁸³ PFEIFFER, Magdalena. Kolizní nástrahy smluveného majetkového režimu manželů. Ad Notam, 2019, č. 1, s. 20-26) dostupné z: [AN 1/2019 s. 20 - Beck-online \(cuni.cz\)](#).

třeba posoudit zvláště materiální platnost, tj. náležitosti projevu vůle a zvláště formální platnost.¹⁸⁴ Požadavky na formální platnost jsou zakotveny přímo v Nařízení o majetkových poměrech manželů v čl. 25. Nalezneme zde však nejenom kolizní úpravu, ale také hmotněprávní. Nařízení stanovuje minimální formální požadavky, které musí manželé splnit, aby byla dohoda platná. Požadavkem tak je písemná forma dohody, podpis obou manželů, či datace dohody. Je zde ale třeba zpozornět, zda právní řád rozhodný pro uzavření dohody neklade další formální požadavky například požadavek přítomnosti svědků při uzavírání. Právní formu je tak třeba ověřit v právním řádu, který je rozhodný pro majetkové poměry manželů a rovněž v právním řádu, kde mají manželé v době uzavření dohody obvyklý pobyt. Opět pokud má každý z manželů pobyt na území jiného členského státu, stačí, aby dohoda splňovala formální požadavky alespoň jednoho z nich. Pokud má ale jeden z manželů obvyklý pobyt ve třetím státě, stačí, aby dohoda splňovala požadavky členského státu, v němž má první manžel obvyklý pobyt.¹⁸⁵ Nařízení tak počítá s aplikací více právních řádů, a proto je zřejmé, že v praxi může dojít k jejich nekompatibilitě.

Formální platnost manželství uzavřených před účinností nařízení se bude posuzovat dle vnitrostátních pravidel. ZMPS nestanovuje formální náležitosti dohod mezi manželi o majetkovém režimu, a tak se použije obecné ustanovení § 42 odst. 1 ZMPS o rozhodném právu pro platnost právních jednání.¹⁸⁶ Žádná dohoda o právní pomoci formální náležitosti pro takovou dohodu nestanoví.

V nařízení o majetkových poměrech, v ZMPS a taktéž v bilaterálních smlouvách o právní pomoci manželů neexistuje kolizní norma upravující přípustnost uzavření dohody odlišně od zákonné úpravy. Tuto otázku lze podřadit pod rozsah působnosti rozhodného práva a posuzovat jí podle majetkového statutu.¹⁸⁷ Rozsah autonomie vůle může být však v příslušných státech vymezen jinými způsoby. Důvodem většího omezení smluvní volnosti je ochrana ekonomicky slabšího z manželů a v neposlední řadě ochrana dětí. Tyto ochranné mechanismy jsou časově

¹⁸⁴ PFEIFFER, Magdalena. Kolizní nástrahy smluveného majetkového režimu manželů. Ad Notam, 2019, č. 1, s. 20-26) dostupné z: [AN 1/2019 s. 20 - Beck-online \(cuni.cz\)](#).

¹⁸⁵ Čl. 25 odst. 2 Nařízení o majetkových poměrech manželů.

¹⁸⁶ PFEIFFER, Magdalena. Kolizní nástrahy smluveného majetkového režimu manželů. Ad Notam, 2019, č. 1, s. 20-26) dostupné z: [AN 1/2019 s. 20 - Beck-online \(cuni.cz\)](#).

¹⁸⁷ Tamtéž.

stabilizovány buď k okamžiku uzavření dané dohody o majetkových poměrech či k momentu, kdy se manželé této dohody dovolávají.¹⁸⁸

Co se týká rozhodného práva pro stanovení rozsahu a obsahu dohody o majetkových poměrech v manželství, je zde dle nařízení o majetkových poměrech manželů relevantní opět použití majetkového statutu na základě čl. 26, a tudíž hraničních určovatelů zmíněných výše.

Hraniční určovatel se může v průběhu manželství měnit, proto by manželé měli vždy při uzavírání dohody zvážit také možnost volby rozhodného práva. Je tedy doporučeno zároveň s uzavřením dohody o majetkovém režimu manželů uzavřít i dohodu o volbě rozhodného práva, jímž se budou práva a povinnost manželů řídit. A to z důvodu určité právní jistoty, neboť jejich majetkový statut tak bude pevně určen a v budoucnu bude zamezeno vzniku případného mobilního konfliktu z důvodu proměnlivosti hraničních určovatelů.¹⁸⁹ Volbu rozhodného práva umožňuje čl. 22 Nařízení o majetkových poměrech manželů.¹⁹⁰ Opět je zde nutné, aby zvolený právní řád měl k manželům užší vazbu.

Bilaterální smlouvy o právní pomoci obecně volbu práva pro majetkové poměry manželů nepřipouštějí.

Je zde vhodné shrnout, že na základě již zmíněného univerzálního charakteru Nařízení o majetkových poměrech manželů a jeho aplikační přednosti, v případě, kdy nařízení bude na rozhodný právní vztah použito, vnitrostátní norma § 49 odst. 4 ZMPS tak jím bude zcela nahrazena a volba rozhodného práva manželé se bude řídit pravidly stanovenými v čl. 22 Nařízení o majetkových poměrech manželů.

¹⁸⁸ SCHERPE, Jens M. *Marital Agreements and Private Autonomy in Comparative Perspective*. 1 ed. Oxford–Portland: Hart Publishing, 2012, s. 483–484.

¹⁸⁹ PFEIFFER, Magdalena. Kolizní nástrahy smlouveného majetkového režimu manželů. *Ad Notam*, 2019, č. 1, s. 20–26) dostupné z: [AN 1/2019 s. 20 - Beck-online \(cuni.cz\)](#).

¹⁹⁰ Čl. 22 „Manželé či budoucí manželé se mohou dohodnout, že si zvolí nebo změní právo rozhodné pro své majetkové poměry v manželství za předpokladu, že se jedná o některé z následujících práv: a) právo státu, v němž mají manželé či budoucí manželé nebo jeden z nich obvyklé bydliště v době uzavření dohody; b) právo státu, jehož je některý z manželů nebo budoucích manželů v době uzavření dohody státním příslušníkem“

5.3 Výživné mezi manželi

Rozhodné právo pro všechny druhy vyživovacích povinností v mezinárodním právu soukromém tedy i pro výživné mezi manželi se určí na základě kolizních norem obsažených v Haagském protokolu ze dne 23.11.2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti (dále jen „Haagský protokol o výživném“), který nahrazuje vnitrostátní právo smluvních států. To vyplývá z ustanovení § 49 odst. 2 a § 50 odst. 4 ZMPS, která odkazují na nařízení o výživném, jehož čl. 15 odkazuje dále co se týče rozhodného práva na Haagský protokol o výživném.¹⁹¹ Před Haagským protokolem mají však přednost kolizní normy upravené v bilaterálních smlouvách o právní pomoci, které jsou zavřeny mezi Českou republikou a nečlenským státem Evropské unie.¹⁹²

Haagský protokol o výživném je mnohostrannou mezinárodní smlouvou, která byla sjednána v rámci Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Normy v něm obsažené nerozlišují mezi výživným za trvání manželství a výživným rozvedených manželů. Protokol se použije ve všech členských státech s výjimkou Dánska. Z hlediska časové působnosti se kolizní normy obsažené v Haagském protokolu aplikují pro určení rozhodného práva v řízeních zahájených po 18.6.2011 a také i na vyživovací povinnosti uplatňované před tímto datem.¹⁹³

Obecnou kolizní normou pro určení rozhodného práva je čl. 3 Haagského protokolu o výživném, na základě kterého, se vyživovací povinnost obsahující mezinárodní prvek řídí právem státu, v němž má oprávněný místo obvyklého pobytu. Výhodou vztahu vyživovací povinnosti a místa obvyklého pobytu je možnost určit existenci a výši vyživovací povinnosti s ohledem na sociální prostředí, kde oprávněný žije. Vztah k právu místa obvyklého pobytu zajišťuje také rovné zacházení mezi oprávněnými žijícími ve stejné zemi bez ohledu na to, jaké jsou státní příslušnosti. A to z toho důvodu, aby nedošlo k tomu, že s jedním oprávněným, který je cizím státním příslušníkem, bude za stejných okolností zacházeno odlišným způsobem než s oprávněným, který je státním příslušníkem státu, v němž má obvyklý pobyt. V případě že daná osoba má pobyt

¹⁹¹ KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str.333.

¹⁹² Čl. 19 Haagského protokolu o výživném.

¹⁹³ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 333.

v určitém státě pouze dočasně, například z důvodu studia nebo zapojení se do dočasné činnosti, nemělo by to znamenat změnu místa obvyklého pobytu ani rozhodného práva pro vyživovací povinnosti.¹⁹⁴

Odstavec druhý tohoto článku stanoví, že pokud dojde ke změně místa obvyklého pobytu oprávněného, jako rozhodné právo se použije právo státu, v němž má oprávněný nové místo obvyklého pobytu, a to od okamžiku kdy se takové místo změní. Změna má tedy účinky pouze do budoucna (*ex nunc*). V takovém případě je opět logické, aby výše a existence vyživovací povinnosti reagovala na prostředí a právní předpisy státu, ve kterém daná osoba nyní žije. Takovou změnu místa obvyklého pobytu je třeba zohlednit i když k ní došlo v průběhu řízení.

Ve věcech týkajících se manželů a bývalých manželů nebo stran manželství, které bylo prohlášeno za neplatné, Haagský protokol o výživném stanoví zvláštní pravidlo. Tím pravidlem je vyloučení aplikace článku 3 tj. obecné kolizní normy stanovující hraniční určovateli místo obvyklého pobytu. K tomu dojde v případě, že jedna ze stran vznese námitky a pokud právo jiného státu, zejména státu jejich posledního společného místa obvyklého pobytu, je v manželství v užším vztahu. Pak se použije právo tohoto jiného státu.

Vztah k místu obvyklého pobytu tedy ustoupí, požádá-li o to jedna ze stran. Důvodem je zabránění možnosti, aby jeden z manželů (oprávněný) ovlivnil existenci a výši výživného na základě toho, že z jeho strany došlo k jednostranné změně místa pobytu, což by mohlo mít nespravedlivý výsledek, který je v rozporu s legitimním očekáváním druhého manžela (povinného). Jako příklad lze uvést skutkovou situaci, kdy jsou manželé občany jednoho státu, jehož právo neupravuje výživné pro manžele po rozvodu. V tomto státě také po celou dobu manželství žili a následně se po rozvodu jeden z manželů přestěhoval do jiného státu, který výživné mezi rozvedenými manželi přiznává. Manžel tak vznesl nárok na výživné dle práva státu, v němž má nyní obvyklý pobyt. Pokud by platil pouze článek 3 s obecnou kolizní normou, tak by byl jeho nárok uznán. Každopádně v takovémto případě by uznání výživného bylo značně

¹⁹⁴ BONOMI, Andrea. *Protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Důvodová zpráva*. [online]. [cit. 24. října 2021] Dostupné z: [Microsoft Word - Protocol_CS \(hcch.net\)](https://www.hcch.net/en/instruments/protocols/protocol-no-29).

nespravedlivé a v rozporu s očekáváním druhého manžela. Druhý manžel by tak mohl vznést námitky a došlo by k aplikaci článku 5 stanovující zvláštní pravidla.¹⁹⁵

Haagský protokol o výživném taktéž připouští volbu práva. Manželé si mohou zvolit dle čl. 7 právo pro konkrétní řízení¹⁹⁶ nebo v obecné rovině na základě čl. 8 z některých z následujících právních rádu: právo státu, jehož státní příslušnost má některá ze stran v okamžiku určení; právo státu, v němž má některá ze stran místo obvyklého pobytu v okamžiku určení; právo určené stranami jako rozhodné právo pro jejich majetkové poměry, nebo právo, které se ve skutečnosti pro jejich majetkové poměry použije; nebo právo určené stranami jako rozhodné právo pro jejich rozvod nebo rozluku, nebo právo, které se ve skutečnosti pro jejich rozvod nebo rozluku použije.¹⁹⁷ Pro výživné je vhodnou volbou právo totožné s právem pro majetkové poměry či pro rozvod manželství, neboť s nimi úzce souvisí.

Aby volba práva byla platná a účinná, musí být učiněna manželi v písemné formě nebo musí být zaznamenána na jakémkoliv nosiči informací tak, aby v něm obsažené informace byly dostupné a dále využitelné.¹⁹⁸ Na základě odstavce 3 tohoto článku není volba práva umožněna osobám mladším 18 let nebo taktéž osobám, které z důvodu postižení nebo nedostatečně vyvinutých schopností nedokáží chránit své zájmy.¹⁹⁹ Jedná se o definici převzatou z Úmluvy o mezinárodní ochraně dospělých osob, sdělení č. 68/2012 Sb. m. s. Respektive se jedná zejména o osoby omezené ve svéprávnosti.²⁰⁰

Je vhodné také upozornit na situace, kdy účinky platně zvoleného práva mohou být omezeny. Mohou být omezeny jak možností vzdání se výživného, která se posuzuje podle práva státu obvyklého pobytu oprávněného²⁰¹, tak i v případě, kdy by zvolené právo bylo pro některou stranu zjevně nepřiměřené nebo nespravedlivé, za předpokladu že strany nebyly před volbou práva

¹⁹⁵ BONOMI, Andrea. *Protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Důvodová zpráva*. [online]. [cit. 24. října 2021] Dostupné z: [Microsoft Word - Protocol_CS \(hcch.net\)](https://www.hcch.net/cs/microsoft-word-protocol).

¹⁹⁶ Čl. 7 Haagského protokolu o výživném.

¹⁹⁷ Čl. 8 odst. 1 Haagského protokolu o výživném.

¹⁹⁸ Čl. 8 odst. 2 Haagského protokolu o výživném.

¹⁹⁹ Čl. 8 odst. 3 Haagského protokolu o výživném.

²⁰⁰ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 333.

²⁰¹ Čl. 8 odst. 4 Haagského protokolu o výživném.

dostatečně informovány o následcích volby práva a že si nebyly těchto následků plně vědomy.²⁰² V případě druhého předpokladu se jedná o únikové pravidlo, jehož užití je plně v diskreci soudu. Pokud tak soud dospěje k názoru, že zvolené právo je nepřiměřené a nespravedlivé dle podmínek výše, určí rozhodné právo na základě článků 3 a 5 Haagského protokolu o výživném, které se aplikují v případě neexistence volby práva.²⁰³

²⁰² Čl. 8 odst. 5 Haagského protokolu o výživném.

²⁰³ ZAVADILOVÁ In PAUKNEROVÁ, M., ROZEHNALOVÁ, N., ZAVADILOVÁ, M. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-368-5. s. 334.

6. Exkurz do italské právní úpravy manželství

Stejně jako v českém právním řádu samotný základ právní úpravy italského rodinného práva konkrétněji manželského práva vyplývá již z Ústavy Italské republiky neboli z *Constituzione della Repubblica Italiana*. Ústava Italské republiky stanovuje manželství za základ rodiny. Vyjadřuje se například i k rovnoprávnosti mezi manželi²⁰⁴ nebo k vázanosti Italské republiky mezinárodními smlouvami a předpisy Evropské unie.²⁰⁵ Stěžejním právním předpisem pro právní otázky manželského práva je občanský zákoník *Codice Civile* z roku 1942, který za období své účinnosti prošel rozsáhlými novelizacemi. Italský občanský zákoník na rozdíl od českého OZ neobsahuje definici manželství.

Italská právní úprava vzniku manželství stanovuje hned několik zajímavostí a odlišností. Umožňuje například jednomu snoubenci získat náhradu škody v případě, kdy druhý snoubenec od slibu uzavření manželství odstoupí. Podmínkou však je, že snoubenec, který má právo na náhradu škody, vynaložil výdaje nebo se dokonce zadlužil v souvislosti se založením nové rodiny. Aby mohl náhradu škody uplatnit, musí být tento slib uzavření manželství udělen písemně.²⁰⁶ Před uzavřením manželství probíhají i tzv. ohlášky, které spočívají ve vyvěšení protokolu s osobními údaji snoubenců na dveřích radnice o tom, že tyto dvě osoby spolu hodlají vstoupit do manželství.²⁰⁷

Totožně jako v české právní úpravě je snoubencům v Itálii umožněno uzavřít manželství občanskou nebo církevní formou. *Codice Civile* stanoví překážky uzavření manželství v podstatě podobně jako český občanský zákoník. Odlišně však neumožňuje uzavřít nový manželský sňatek ženě dříve než za 300 dní od jejího předešlého rozvodu nebo pokud bylo manželství uzavřeno a jeden z manželů byl odsouzen za trestný čin vraždy druhého z manželů.²⁰⁸

Právní úprava majetkových vztahů mezi manželi žádné výrazné odlišnosti od české právní úpravy nestanoví. *Codice Civile* obsahuje hned několik majetkových režimů. Zákonný režim

²⁰⁴ Čl. 29 Costituzione delle Repubblica Italiana.

²⁰⁵ Čl. 10 Costituzione delle Repubblica Italiana.

²⁰⁶ Čl. 81 Codice Civile.

²⁰⁷ Čl. 55 Dekretu Prezidenta Republiky D.P.R.3-11-200,č. 396.

²⁰⁸ Čl 84 – 92 Codice Civile.

společného jmění manželů tvoří majetek, který manželé získali po uzavření manželství s výjimkou soukromého majetku a odloženého společného jmění.²⁰⁹ Do soukromého jmění patří například majetek získaný manželem před uzavřením manželství či majetek získaný dědictvím nebo darem. V tomto případě je právní úprava velmi podobná právní úpravě v českém OZ. Odložené společné jmění tvoří to, co manžel získat ze svého soukromého majetku nebo jiné výnosy jeho osobních aktivit, pokud stále v době zrušení společného jmění existují. Řadí se sem také majetek určený k provozování podnikatelské činnosti jednoho z manželů, byla-li tato podnikatelská činnost zahájena až po uzavření manželství.²¹⁰

Režim společného jmění manželů lze také i v italské právní úpravě smluvně modifikovat, a to takovým způsobem, že si manželé buď mohou úplně oddělit majetek nebo si jen smluvně společný majetek upravit. Taková smlouva musí být taktéž uzavřena formou veřejné listiny.²¹¹

V případě zániku manželství existuje v italské právní úpravě také několik otázek, které se od české právní úpravy mohou lišit. V Itálii může manželství za života manželů zaniknout buď rozvodem nebo rozlukou. Rozvod manželství byl do italské úpravy zařazen až v roce 1970. Předtím byl italský manželský svazek nerozlučitelný.²¹² V právní úpravě rozvodu se stanoví tzv. absolutní důvody k rozvodu manželství. Společným základem všech těchto rozvodových důvodů je závěr soudu, že se manželství definitivně rozpadlo, a tak může být rozvedeno. Na rozdíl od české právní úpravy prokazování tohoto definitivního rozpadu je zapotřebí i v případě, kdy manželé podali společný návrh na soud. Institut rozvodu po vzájemné dohodě, jako je tomu v českém právním řádu v případě nesporného rozvodu, v podstatě neexistuje. Zajímavým důvodem pro podání žádosti o rozvod jednoho z manželů je situace, kdy po uzavření manželství je zjištěno, že druhý manžel je soudem obviněn z mimořádně závažného trestného činu. Takovým mimořádně závažným trestným činem je například incest, sexuální násilí, trestný čin vraždy dítěte či jakýkoliv jiný trestný čin, kde hrozí trest odnětí svobody na doživotí nebo na více než 15 let.²¹³

²⁰⁹ Čl. 177 Codice Civile.

²¹⁰ Čl. 177 písm. b) a c) Codice Civile.

²¹¹ How can the spouses arrange their property regime? Couples in Europe [online]. [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <http://www.coupleseurope.eu/en/italy/topics/3-how-can-the-spouses-arrange-their-property-regime>.

²¹² TORRENTE, A., SCHLESINGER, P.: *Manuale di Diritto Privato*. 18. vydání. Milano: Dott. a. Giuffrè Editore, 2007, s. 1056, *Manuale di diritto privato - Andrea Torrente, Piero Schlesinger*, Dostupné z: Google Libri.

²¹³ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik, str. 308-309.

Soud rozvádí manželství vzniklé jak na základě občanského zákoníku, tak vzniklé na základě církevního sňatku. Co je dále odlišné od české úpravy však je, že řízení o rozvod manželství probíhá za účasti státního zástupce.²¹⁴

Po zrušení manželského svazku žena musí zůstat po určitou dobu svobodná. Ztrácí nárok na příjmení, které připojila k vlastnímu, avšak na základě žádosti může soud ženě manželské příjmení ponechat, pokud je to v jejím zájmu nebo zájmu dětí, které jí byli svěřeny do rodičovské péče. Pokud jeden z manželů nabytí uzavřením manželství státní občanství Itálie, po rozvodu ho neztrácí.²¹⁵ Rozvodem však zaniká společný majetek, do kterého patří vše, co manželé nabyli společně nebo zvlášť za trvání manželství s výjimkou určených osobních předmětů²¹⁶ či zděděného majetku. V tomto případě se italská právní úprava zásadně od té české neliší. Další zajímavostí je, že rozvedení manželé, kteří neuzavřeli nové manželství a mají nárok na vyrovnání v souvislosti s rozvodem, mají také nárok na podíl z každé dávky při ukončení pracovního poměru vyplacené druhému manželovi.

Manželství může zaniknout také rozlukou. Rozluka dle italského práva taktéž nemá žádný vliv na manželský vztah, kromě toho, že oslabuje vazby mezi manželi. K soudní rozluce může dojít na základě dohody manželů nebo dokonce i na základě soudního příkazu, přičemž aby soud mohl o rozluce rozhodnout, je třeba opět prokázat důvody, které činí manželství nesnesitelným nebo které mají škodlivý dosah na výchovu dětí. Určení toho manžela, který je zodpovědný za rozluku, je důležité. A to z toho důvodu, že v takové situaci platí výživné či má tato skutečnost vliv na jeho postavení v případě otázek týkajících se dědictví. Účast státního zástupce na řízení o rozluce je opět povinná.

Rozluka, která je založena na vzájemné dohodě manželů, je sice postavená na této dohodě, ale nabývá účinnosti až souhlasem soudu. Z judikatury však vyplývá, že účast státního zástupce není povinná, pokud se záležitosti a důvody, které jsou v souvislosti s rozlukou projednávány, netýkají nezletilých dětí. Rozlukou se ruší společný majetek manželů, žena neztrácí právo na manželské příjmení či soud musí určit práva a povinnosti k dětem. Zajímavé je také to, že v rámci

²¹⁴ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik, str.308-309.

²¹⁵ Čl. 87 odst. 4 Codice Civile.

²¹⁶ Čl. 179 Codice Civile.

italského práva neplatí domněnky otcovství nejenom v případě rozvodu, ale také i v případě rozluky.²¹⁷

Co se týká italské úpravy mezinárodního práva soukromého, tak primárním předpisem v této oblasti je zákon o mezinárodním právu soukromém z roku 1995 neboli *Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato*. Tento zákon taktéž obsahuje kolizní normy z oblasti manželského práva, konkrétně v kapitole IV. zákona.

Pro vznik manželství *Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato* stanoví následující kolizní normy. Hraničním určovatelem pro způsobilost snoubence uzavřít manželství je totožně jako v českém ZMPS státní příslušnost snoubence v okamžiku vzniku manželství.²¹⁸ Přičemž se státní příslušnost určí pro každého snoubence zvlášť. Stejně je tomu tak s kolizní normou upravující formu uzavření manželství. Tato situace se řídí právním řádem místa, ve kterém se manželský svazek uzavírá. Může se také řídit právním řádem státu, jehož je alespoň jeden ze snoubenců občanem v okamžiku sňatečného obřadu či právním řádem státu, ve kterém mají snoubenci v okamžiku sňatečného obřadu společné bydliště.²¹⁹

Osobní poměry mezi manželi se řídí společným státním občanstvím a pokud není, tak místem, kde manželé po dobu manželství převážně žijí. Majetkové poměry manželů se řídí stejnými hraničními určovateli jako osobní poměry. Zákon taktéž připouští výběr práva pro smluvně upravený majetkový režim manželů.²²⁰

Rozvod manželství nebo rozluka se posuzuje dle společného státního občanství manželů v době podání návrhu na rozvod či rozluku manželství. Pokud takové společné občanství nemají, tak hraničním určovatelem bude místo, ve kterém manželé za dobu manželství převážně žili. Pokud i tento hraniční určovatel selže, aplikuje se italské právo. Italský zákon obsahuje taktéž kolizní normy týkající se prohlášení manželství za neplatné nebo pro určení, zda tu manželství je

²¹⁷ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik, str. 310-312.

²¹⁸ Čl. 27 *Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato*.

²¹⁹ Čl. 28 *Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato*.

²²⁰ Čl. 29-30 *Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato*.

či není. V takovém případě se použije italské právo, pokud je alespoň jeden z manželů občanem Itálie nebo v případě, když takové manželství bylo uzavřeno na území Itálie.²²¹

V italské úpravě manželství v oblasti mezinárodního práva soukromého si lze všimnout, že kolizní normy upravující manželství jsou v italském zákoně obdobné jako v ZMPS. Hraniční určovatelé jsou stanoveny podobně a ve většině případů jsou i rovněž upraveny kaskádovitě.

²²¹ Čl. 31-31 Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo popsat kolizní problematiku manželství s mezinárodním prvkem a definovat, v jakých situacích může mezinárodní prvek vzniknout. V teoretickém úvodu jsou objasněny základní pojmy a instituty podstatné pro manželství v mezinárodním právu soukromém. V jádru práce je pak definována kolizní problematika vzniku a zániku manželství a práv a povinností mezi manželi.

V první řadě lze říci, že manželství zařazené do kontextu mezinárodního práva soukromého, je velice aktuálním tématem s předpokladem dalšího vývoje. Jeho význam vzrostl zejména v posledních padesáti letech v důsledku globalizace a růstu mobility obyvatel.

Na uvedenou situaci reaguje vývoj právní úpravy ať již na vnitrostátní, unijní nebo na mezinárodní úrovni. K významné unifikaci kolizních norem za posledních dvacet let došlo zejména na poli Evropské unie. Příkladem jsou nařízení Řím III či Nařízení o majetkových poměrech manželů, které byly přijaty v rámci institutu posílené spolupráce. Přijetí daných nařízení lze hodnotit jako snahu členských států o určitou úroveň kooperace v oblasti kolizní úpravy manželského práva.

Podarilo se uzavřít taktéž celou řadu mezinárodních úmluv ať již mnohostranných, které vznikly na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého, tak dvoustranných, které byly přijaty mezi jednotlivými státy. Tento unijní a mezinárodní vývoj se odráží i v příslušných ustanoveních ZMPS. Přestože však v posledních několika letech došlo k významnému vývoji právní úpravy, unifikace prostřednictvím přímých norem, které by sjednotily úpravu manželského práva, je stále ať již na evropské či mezinárodní úrovni těžko uchopitelná, a to zejména proto, že manželské právo je oblastí, která odráží kulturní a historické tradice jednotlivých států.

V rámci určování rozhodného práva se používá hraničních určovatelů, které jsou významnou skutečností pro daný okruh otázek obsažených v kolizních normách. Po dlouhou dobu v právní úpravě dominoval hraniční určovatel státního občanství, avšak v důsledku zmíněné mobility obyvatel je postupně nahrazován hraničním určovatelem obvyklého pobytu. Tento trend můžeme zaznamenat jak v evropském mezinárodním právu soukromém, tak i tuzemském právu. Odpovědí na otázku, proč vzrůstá použití hraničního určovatele obvyklého pobytu, je reakce na

běžné a velmi časté situace, kdy osoby s cizí státní příslušností žijí dlouhodobě v cizině a mají již omezené vazby ke státu, jehož příslušnost formálně mají. V řadě předpisů upravujících kolizní normy manželského práva tak můžeme najít převážně hraniční určovateli obvyklého pobytu, a to v důsledku pozitivní reakce na společenský vývoj.

Jádro práce bylo zaměřeno na popis kolizní právní úpravy jednotlivých institutů mezinárodního manželského práva. Analyzována byla právní úprava vzniku a zániku manželství včetně prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je či není. Dále pak kolizní právní úprava osobních a majetkových poměrů mezi manželi a taktéž právní úprava výživného.

Při určování rozhodného právního řádu pro konkrétní otázku v rámci daného institutu, je vždy nejprve nutné určit normu, na základě které, bude rozhodný právní řád stanoven. Jelikož je Česká republika vázána právním režimem Evropské unie a mezinárodními smlouvami, je nejprve nutné hledat normu na úrovni mezinárodního a unijního práva. V rámci otázek manželského práva jsou tak přednostně před vnitrostátními ustanoveními aplikovatelná ustanovení obsažená v mezinárodních smlouvách, jimiž je Česká republika vázána a v ustanovení obsažená v přímých normách unijního práva. Na základě analýzy provedené v této diplomové práci lze s jistotou konstatovat, že v praxi nebývá vždy jednoduché určit, kterým právním řádem se budou jednotlivé vztahy mezi manželi řídit. Často také dochází k aplikačním problémům v důsledku výhrady veřejného pořádku, zřetelných odlišností v jednotlivých právních řádech či v rámci zpětného a dalšího odkazu.

Mezinárodní prvek uzavření manželství spočívá nejenom v odlišné státní příslušnosti snoubenců, ale také v možnosti uzavřít manželský svazek v zahraničí. Řada právních řádů jednotlivých států tak umožňuje cizím státním příslušníkům uzavřít sňatek na svém území před zastupitelským úřadem. Na poli Evropské unie zatím neexistuje unifikovaná právní úprava zabývající se otázkami vzniku manželství. Těžiště právní úpravy nalezneme zejména ve dvoustranných mezinárodních smlouvách o právní pomoci uzavřených mezi jednotlivými státy.

Jinak je tomu v rámci zániku manželství. Na unijní úrovni dominuje právní úprava obsažená v nařízení Řím III, které unifikuje kolizní normy ve věcech rozvodu a rozluky manželství. V tomto případě se jedná pouze o posílenou spolupráci a Česká republika se jí neúčastní. Toto nařízení se však nepoužije na institut posouzení existence a platnosti manželství, pro který tak neexistuje unifikovaná kolizní úprava na unijní a ani na mezinárodní úrovni.

V rámci kolizní úpravy práv a povinností mezi manželi došlo k pozitivnímu vývoji zejména v souvislosti s majetkovými právy a povinnostmi. Na základě Nařízení o majetkových poměrech mezi manželi lze opět zpozorovat další snahu států o spolupráci v mezinárodních soukromoprávních otázkách. Nařízení o majetkových poměrech mezi manželi má univerzální charakter, tudíž se v této oblasti jedná o stěžejní kolizní normu v rámci určování rozhodného právního řádu. Kladně lze hodnotit taktéž možnost volby práva pro daný právní vztah a kolizní úpravu smluvně upraveného majetkového režimu manželů.

V poslední kapitole je představena italská právní úprava manželského práva včetně jeho jednotlivých aspektů. Právní úprava je obsažena v italském občanském zákoníku z roku 1942, který samozřejmě prošel několika novelizacemi. Je tedy zřejmé, že manželství v Itálii vykazuje jisté tradiční hodnoty. Příkladem je institut rozluky, který je do italského právního řádu stále zařazen. Kolizní problematika manželského práva je upravena v italském zákoníku o mezinárodním právu soukromém, ve kterém se kolizní normy včetně hraničních určovatelů pro jednotlivé otázky manželského práva značně neliší od ZMPS. Právní úprava taktéž reaguje na unijní a mezinárodní právní předpisy, které promítá do svých jednotlivých ustanovení. Celkově lze zhodnotit úpravu manželského práva v italských právních předpisech jako úpravu obdobnou právní úpravě v České republice.

Závěrem lze shrnout, že právní úprava kolizní problematiky manželského práva prošla pozitivním vývojem. ZMPS oproti ZMPS 1963 přinesl mnoho změn, a to zejména z důvodu vzniku členství České republiky v Evropské unii a z důvodu společenského vývoje. Na unijní a mezinárodní úrovni vznikla řada předpisů unifikujících kolizní normy z jednotlivých oblastí. Jelikož však mohou státy obsahovat rozdílný pohled na jednotlivé instituty manželského práva, není vždy snadné určit, kterým právním řádem se budou konkrétní aspekty mezinárodního manželství řídit. I když došlo k výraznému posunu v kolizní právní úpravě, stále však neexistuje unifikace prostřednictvím přímých norem, která by sjednotila hmotněprávní úpravu manželského práva. Zejména v případě rozporu mezi kontinentální a islámskou právní kulturou je taková unifikace těžko představitelná. Nezbyvá než doufat, že snaha o částečnou unifikaci ať již kolizních či hmotněprávních norem v této oblasti bude směřovat k dalšímu vývoji.

Seznam použitých zkratek

OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZMPS	Zákon č. 91/2021 Sb., o mezinárodním právu soukromém
ZMPS z roku 1963	Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Uvozovací ústavní zákon č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod
Zákon o matrikách	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
Nařízení o výživném	Nařízení č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.
Řím III	Nařízení č. 1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky.
Brusel II bis	Nařízení č. 664/2009, kterým se zřizuje postup pro sjednávání a uzavírání dohod mezi členskými státy a třetími zeměmi o příslušnosti, uznávání a výkonu rozsudků a rozhodnutí ve věcech manželských, věcech rodičovské zodpovědnosti a ve věcech vyživovacích povinností a o právu rozhodném ve věcech vyživovacích povinností.
SFEU	Soudní dvůr Evropské unie
NY Úmluva	Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 124/1968 Sb, o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství ze dne 10. prosince 1962

Haagská úmluva

Haagská úmluva o rozhodném právu pro majetkové poměry v manželství z 14. března 1978

Haagský protokol o výživném

Haagský protokol ze dne 23.11.2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti

Nařízení o majetkových poměrech manželů

Nařízení Rady (EU) č. 1103/2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství

Seznam použitých zdrojů

1. Monografie a komentáře

BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-528-2

DOBIÁŠ, Petr a kol.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Podle právního stavu k 1. lednu 2014. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-94-6

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-552-7

KALENSKÝ, Pavel, *Trends of private international law*. Prague: Academia, 1971. ISBN 978-94-0118-737-4

KUČERA, Zdeněk, Monika PAUKNEROVÁ a Květoslav RŮŽIČKA. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-550-0

MALACKA, Michal a Lukáš RYŠAVÝ. *Mezinárodní právo soukromé: základy obecné a zvláštní části*. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-358-2

PAUKNEROVÁ, Monika a Magdalena PFEIFFER. *Private international law in the Czech Republic*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-94-035-1332-4

PAUKNEROVÁ, Monika a Květoslav RŮŽIČKA. *Rekodifikované mezinárodní právo soukromé*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. Scripta iuridica. ISBN 978-80-87146-94-1

PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, ZAVADILOVÁ, Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-368-5

PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-84-7

SEDLÁČEK, Jaromír a František ROUČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 1. díl, Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V.Linhart, 1936, reprint Praha: Codex, 1998. ISBN 80-85963-74-4

SCHERPE, Jens M. (ed.). *Marital Agreements and Private Autonomy in Comparative Perspective*. 1 ed. Oxford–Portland: Hart Publishing, 2012, xiii, 518 s. ISBN 978-1-84946-012-5

ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-046-8

ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 978-80-87576-66-3

ŠVESTKA, Jiří, RADVANOVÁ, Senta, DVOŘÁK, Jan, *Občanské právo hmotné. Díl 3. 5. jubilejní aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-465-9

TORRENTE, A., SCHLESINGER, P.: *Manuale di Diritto Privato*. 18. vydání. Milano: Dott. A. Giuffrè Editore, 2007, s. 1056

2. Odborné články

PAUKNEROVÁ, Monika. Prostor pro uvážení v českém mezinárodním právu soukromém: ohlédnutí se za mezinárodním právem soukromým k výročí Antonína Hobzy. *Právník*. 2016, roč. 155, č. 1, s. 12–28. ISSN 0231-6625

PFEIFFER, Magdalena. Kolizní nástrahy smlouveného majetkového režimu manželů. *Ad Notam*, 2019, č. 1, s. 20-26

ZAVADILOVÁ, Marta a TUROŇOVÁ, Jana. Pravidla určování mezinárodní soudní příslušnosti dle nařízení Brusel II bis ve světle nejnovější judikatury Evropského soudního dvora. *Právní rozhledy*. 2010, 7, s. 250

3. Internetové zdroje

About HCCH: Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/about>

BONOMI, Andrea. Protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti Důvodová zpráva. [online]. Dostupné z: [Microsoft Word - Protocol_CS \(hcch.net\)](#)

Convention relating to the Settlement of the conflicts between the Law of Nationality and the Law of Domicile (Concluded 15 June 1955) [cit. 25.10.2021]. Dostupné z: www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=35

Couples in Europe: The law for couples in the 27 EU countries [online]. [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <http://www.coupleseurope.eu/>

Stejnopohlavní manželství. Právní prostor [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/stejnopohlavni-manzelstvi>

Sňatek v zahraničí [online]. Ministerstvo zahraničí České republiky, 2017. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/cestujeme/jak_resit_situace_v_zahranici/snatek_v_zahranici.html.

Zajištění právní pomoci v EU v civilních věcech [online]. [cit. 2021-11-13]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/preshranicni-pravni-pomoc-v-eu>

4. Právní předpisy

4.1 České právní předpisy

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 41/1948 Sb., o mezinárodním a mezioblastním právu soukromém a o právním postavení cizinců v oboru práva soukromého

Zákon č. 124/1968 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení náboženských společností a o změně některých zákonů

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský

Vyhláška č. 131/1976 Sb. o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití

Vyhláška č. 95/1983 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních

Vyhláška č. 124/1968 Sb, o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství ze dne 10. prosince 1962

Vyhláška č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích ze dne 12. února 1969

Sdělení č. 44/2004 Sb. m.s

4.2 Evropské právní předpisy

Smlouva o fungování Evropské unie

Nařízení č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností

Nařízení č. 1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky

Nařízení Rady (EU) č. 1103/2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových poměrů v manželství

Nařízení Rady (EU) č. 1104/2016 provádějící posílenou spolupráci v oblasti příslušnosti, rozhodného práva a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech majetkových důsledků registrovaného partnerství

Nařízení č. 664/2009, kterým se zřizuje postup pro sjednávání a uzavírání dohod mezi členskými státy a třetími zeměmi o příslušnosti, uznávání a výkonu rozsudků a rozhodnutí ve věcech manželských, věcech rodičovské zodpovědnosti a ve věcech vyživovacích povinností a o právu rozhodném ve věcech vyživovacích povinností

4.3 Mezinárodní smlouvy

Protokol ze dne 23. listopadu 2007 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti

Úmluva ze dne 17. července 1905 o kolizních normách týkajících se dopadů manželství na práva a povinnosti manželů v jejich osobním vztahu a na majetek manželů

4.4 Italské právní předpisy

Královský dekret č. 262/1942, *Codice Civile*

Zákon č. 298 ze dne 27. 12. 1947, *Costituzione delle Repubblica Italiana*

Zákon č. 218/1995 o reformě italského systému mezinárodního práva soukromého *Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato*

5. Judikatura

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 5. února 1963. Van Gend en Loos, C-26/62

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 15. července 1964. Costa v. ENEL, C-6/64

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 9. března 1978. Simmenthal II, C-106/77

Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 22. prosince 2010. Barbara Mercredi proti Richard Chaffe. C-497/10 PPU

Rozsudek Soudního dvora ze dne 31. března 1982. C. H. W. vs. G. J. H., C-25/81.

Usnesení Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 14. června 2017. Todor Iljev vs. Blagovesta Iljeva. Věc C-67/17, bod 30, 32. Shodně stanovisko generální advokátky Rozès ze dne 27. ledna 1982. C. H. W. vs. G. J. H. Věc C-25/81

Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. února 1977. Silvana di Paolo proti Office national de l'emploi., C-76/76 – Di Paolo

Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 8. července 1992. Doris Knoch proti Bundesanstalt für Arbeit. C-102/91

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2.6.2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 33 Nd 146/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. dubna 2014, sp. zn. 22 Cdo 113/2013

Stanovisko Nejvyšší soud ČR – kolegium ze dne 27.8.1987, sp.zn. Cpjf 27/86

Abstrakt

V současném globalizovaném světě s vysokou mírou mobility obyvatel není mezinárodní manželství něčím neobvyklým. V důsledku migrace obyvatel tak často dochází například k uzavírání manželství dvou osob odlišné státní příslušnosti.

Tato diplomová práce vymezuje manželské právo zařazené do kontextu mezinárodního práva soukromého. Práce nabízí pohled na kolizní problematiku manželství s mezinárodním prvkem, přičemž vymezuje, v jaké podobě se může mezinárodní prvek v rámci mezinárodního manželského práva vyskytnout. Při zpracování kolizní problematiky je zohledněna jak vnitrostátní, unijní, tak i mezinárodní právní úprava.

Diplomová práce je vedle úvodu a závěru rozčleněna do šesti kapitol. První tři kapitoly obsahují teoretický úvod, který je pro pochopení tématu diplomové práce klíčový. Zbylé tři kapitoly se věnují konkrétním institutům v rámci manželského práva.

V první kapitole jsou vymezeny pojmy manželství, mezinárodní právo soukromé a manželství zařazené do kontextu mezinárodního práva soukromého, přičemž nechybí ani stručný pohled na historický vývoj tohoto právního odvětví. Druhá kapitola je zaměřena na přehled pramenů právní úpravy na vnitrostátní, unijní a mezinárodní úrovni včetně jejich vzájemného vztahu. V rámci vnitrostátních pramenů jsou uvedeny jak kolizní normy, tak i věcné normy, jež se použijí v případě aplikace českého právního řádu. Třetí kapitola se věnuje úvodu do problematiky kolizních norem, hraničních určovateli a dalších významných institutů mezinárodního práva soukromého, jako je výhrada veřejného pořádku, zpětný a další odkaz či předběžná otázka.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na kolizní úpravu vzniku a zániku manželství včetně prohlášení manželství za neplatné a určení, zda tu manželství je či není. V rámci kolizní problematiky vzniku manželství jsou definovány jednotlivé způsoby vzniku mezinárodního prvku se zaměřením na uzavírání manželství v cizině. Část kapitoly zabývající se zánikem manželství je věnována převážně rozvodu manželství. V páté kapitole se nachází kolizní úprava osobních a majetkových poměrů a výživného mezi manželi. Detailněji je rozebírána část popisující majetkové poměry mezi manželi s odkazem na novou unijní právní úpravu.

Šestá a také závěrečná kapitola obsahuje krátký exkurz do italské právní úpravy manželského práva včetně italského mezinárodního práva soukromého.

Klíčová slova:

manželství, mezinárodní právo soukromé, kolizní normy

Abstract

In the current globalized world with its high level of international migration, international marriage is not something uncommon. As a result of population migration, for example, the marriage of two persons of different nationalities occurs.

This thesis defines matrimonial law in the context of private international law. It offers an insight into the conflict of laws surrounding the issues of marriage with an international element, defining the form in which the international element can arise in international matrimonial law. National, EU, and international legislation is taken into account when dealing with the issues surrounding conflict of laws.

In addition to the introduction and conclusion, the thesis is divided into six chapters. The first three chapters contain the theoretical aspects, which is crucial for understanding the topic of the thesis. The remaining three chapters deal with specific institutions within matrimonial law.

The first chapter defines the concepts of marriage, private international law, and marriage in the context of private international law, which includes a brief look at the historical development of this branch of law. The second chapter focuses on an overview of the sources of legislation at the national, EU and international level, including their interrelationship. The national sources include both the conflict of law rules and the substantive rules that apply in the case of the application of Czech law. The third chapter is dedicated to introducing the issue of conflict of laws rules, boundary determinants and other important institutions of private international law, such as the public policy exception, renvoi or preliminary question.

The fourth chapter focuses on the conflict of laws rules governing the formation and dissolution of marriage, including the declaration of nullity and determining whether or not there is a marriage. Within the conflict of laws issue of the formation of marriage, the various ways in which the international element arises are defined, with a focus on marriages contracted abroad. The part of the chapter dealing with the dissolution of marriage is mainly devoted to divorce of marriage. The fifth chapter deals with the conflict of personal and property relations and maintenance between spouses. The part describing matrimonial property regimes is discussed in more detail with reference to the new EU legislation.

The sixth and final chapter contains a short exploration of into Italian matrimonial law and Italian private international law.

Key words:

marriage, international private law, conflict of laws rules